

YENİ ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İNCELEME VE DEĞERLENDİRME RAPORU

YENİ ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

İNCELEME VE DEĞERLENDİRME RAPORU

DOÇ. DR. RECEP KAYMAKÇAN

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), eğitim politikaları ve karar verme s¼reçlerine, araştırma, savunu ve izleme yoluyla katkıda bulunmak üzere, Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde uygulamaya konulmuş bir projedir.

ERG, Açık Toplum Enstitüsü, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Bahçeşehir Üniversitesi, Kariyer.net, TAV Havalimanları ve Sabancı Üniversitesi tarafından desteklenmektedir.

Nisan 2007

İPM | IPC İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
ISTANBUL POLICY CENTER
OF SABANCI UNIVERSITY

AÇIK TOPLUM ENSTİTÜSÜ

ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

AYDIN DOĞAN VAKFI

BAHÇEŞEHİR
ÜNİVERSİTESİ

Sabancı
Üniversitesi

TAV
Havalimanları

www.kariyer.net

ÖZGEÇMİŞ

DOÇ. DR. RECEP KAYMAKCAN

1990'da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra 3 yıl Ankara'da liselerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yaptı. 1993'te YÖK tarafından merkezi olarak yapılan yurtdışı lisansüstü burs sınavını kazanarak İngiltere'ye din eğitimi alanında doktora yapmak üzere gönderildi. Doktorasını 1998'de İngiltere'de Leeds Üniversitesinde tamamladı. Aynı yıl Sakarya Üniversitesine yardımcı doçent olarak atandı. 2000-2001'de TUBA bursiyeri olarak İngiltere'de misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. 2002 yılında doçent unvanını alan Kaymakcan, halen Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesidir. Uluslararası Din ve Değerler Eğitimcileri Derneği üyesi olup, DEĞERLER EĞİTİMİ DERGİSİ editörlüğünü yapmaktadır. Alanı ile ilgili ulusal ve

uluslararası dergilerde yayınlanmış makaleleri olan Kaymakcan, yurtiçi ve yurtdışında birçok bilimsel toplantıya davetli olarak katılmıştır. Ayrıca Almanya Wuezburg Üniversitesinin koordinatörlüğünü yaptığı ve 10 Avrupa ülkesinin katıldığı "Liseli Gençlerin Hayata Bakışları, Dini Yönelimleri ve Değerleri" konulu ampirik uluslararası projenin Türkiye yürütücülüğünü yapmaktadır.

Akademik uzmanlık ve ilgi alanları: Karşılaştırmalı din eğitimi, İngiltere'de din eğitimi ve İslam öğretimi, çoğulculuk ve din eğitimi, din eğitiminde program değerlendirme ve geliştirme, değerler eğitimi; gençlerin değerleri ve dini yönelimleri, dini özgürlükler ve din eğitimi.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 2

YÖNETİCİ ÖZETİ 3

GİRİŞ 3

GENEL DEĞERLENDİRME 3

İSLAM İÇERİSİNDEKİ ÇOĞULLUK BAĞLAMINDA ALEVİLİK 5

DİĞER DİNLERİN ÖĞRETİMİ 6

UYGULAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER 7

GİRİŞ 9

1. İSLAM İÇERİSİNDEKİ ÇOĞULLUK BAĞLAMINDA ALEVİLİK 10

- 1.1. ALEVİLİĞE DKAB DERSİNDE YER VERİLMESİ KONUSUNDAKİ ARGÜMANLAR 10
- 1.2. DKAB PROGRAMINDA ALEVİLİK 13
- 1.3. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER 13

2. DİĞER DİNLERİN ÖĞRETİMİ 15

- 2.1. DİN EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI 15
- 2.2. ESKİ PROGRAMLARDA DİĞER DİNLERİN ÖĞRETİMİ 16
- 2.3. YENİ PROGRAMDA DİĞER DİNLER 17

3. YENİ ORTAÖĞRETİM DKAB ÖĞRETİM PROGRAMININ DIŞ ÖLÇÜTLER BOYUTUNDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 18

- 3.1. TEMELE ALINAN YAKLAŞIM 19
- 3.2. İÇERİK 20
- 3.3. AMAÇLAR 26
- 3.4. ÖĞRENME VE ÖĞRETME SÜREÇLERİ 28

4. YENİ ORTAÖĞRETİM DKAB ÖĞRETİM PROGRAMININ İÇ ÖLÇÜTLER BOYUTUNDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 30

- DOKUZUNCU SINIF 31
ONUNCU SINIF 32
ON BİRİNCİ SINIF 35
ON İKİNCİ SINIF 37

SONUÇ VE ÖNERİLER 40

ÖNSÖZ

Kamuoyu ile Şubat 2005'te paylaştığımız **Türkiye'de Din ve Eğitim: Değişim İhtiyacı** çalışmamızda, "din ve eğitimde değişimin ulusal mahkemeler veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları güdümüne gerek kalmaksızın, tüm ilgili iddia sahiplerinin yer aldığı katılımcı bir süreç içerisinde yapılandırılması" amaçladığımızı ifade etmiştik. O çalışma kapsamında üzerinde hemfikir olduğumuz önemli bir ilke de "... Örgün eğitim içinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi eğitiminin devletin her dine ve mezhebe eşit uzaklıkta durduğu bir laiklik anlayışı temeline oturtulması" idi.

Bundan hemen bir ay sonra Milli Eğitim Bakanlığı yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programını yayınladı. Biz de, özellikle üzerinde hassasiyetle durduğumuz konularda kamu politikalarını sürekli izlemeye gayret eden bir kurum olarak yeni programı mercek altına almaya karar verdik. Ortaöğretime devam eden çocuklarımızın zorunlu olarak okuduğu bu dersin yukarıda altını çizdiğim yaklaşım ve ilke doğrultusunda bir gelişme gösterip göstermediğini merak ediyorduk.

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Recep Kaymakcan tarafından gerçekleştirilen **Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı Değerlendirmesi** çalışmasının bulguları genel olarak bir iyileşmeye işaret ediyor. Ancak, program hazırlanırken farklı mezhep ve azınlıkların konuyla ilgili uzman temsilcilerinin de fikrinin alınmasının katılımcılık açısından olumlu bir adım olacağına inanıyoruz. Öte yandan, programın her dine ve mezhebe eşit uzaklıkta olması için daha yol alınması gerekiyor.

Eğitim Reformu Girişimi olarak bu konuyla ilgili çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Eğitim politikasıyla ilgili tartışmaların araştırma ve verilere dayalı olarak rasyonel ve katılımcı bir platformda yapılmasına katkıda bulunmaya devam edeceğiz.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Üstün Ergüder

Direktör

Eğitim Reformu Girişimi

YÖNETİCİ ÖZETİ

GİRİŞ

Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca dinin devlet, eğitim, toplum ve birey hayatında yerinin ne olması gerektiği konusu tartışılmıştır. Dinle ilgili bu arayış ve tartışmaların önemli bir boyutunu da okullarda din öğretimi oluşturmaktadır. Bu konuda Türkiye oldukça zengin bir deneyime sahiptir. Okullarda din derslerine hiç yer vermemekten, seçmeli ders olarak yer verilmesine, nihayet zorunlu ders haline gelmesine kadar farklı seçenekler denenmiştir. Bu tecrübeler soğukkanlılıkla analiz edildiği takdirde gelecekte oluşturulacak din eğitimi politikalarına önemli katkılar sağlanacaktır. Belirli bir dönem için geliştirilen bir din veya din eğitimi politikasının değişen şartlar göz önüne alınarak yeniden gözden geçirilmesinin gerekliliği ortadadır.

Türkiye’de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dahil olmak üzere, din eğitiminde geleneksel İslam öğretimi anlayışının günümüz ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersizliği genel kabul görmektedir. Diğer bir ifade ile değişim ihtiyacı kendini hissettirmektedir. Ülkemizde, okullarda din öğretiminde yaşanan bu değişim ihtiyacına verilen cevabın somut bir ifadesi de 2005 yılında değiştirilen yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretim programıdır.

Raporda, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu’nun 31.03.2005 tarih ve 16 sayılı kararı ile yürürlüğe giren Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı, eski program da dikkate alınarak Eğitim Reform Girişimi’nin “Öğretim Programları İnceleme ve Değerlendirme” raporundaki ölçütlerden istifade edilmek suretiyle teorik düzeyde değerlendirilecektir. Türkiye’deki DKAB tartışmalarının son zamanlarda yoğunlaştığı Alevilik ve İslam dışı dinlerin öğretimi ayrı başlıklar halinde yeni programla bağlantılı olarak incelenecektir.

GENEL DEĞERLENDİRME

1982’de hazırlandığından bu yana sınırlı bazı düzeltmelerin dışında ortaöğretim DKAB dersi öğretim programında köklü bir değişiklik olmamıştır. Her şeyden önce, 23 yıl sonra 2005’te gelişen yeni pedagoji anlayışı ve değişen ihtiyaçlar çerçevesinde, programın diğer derslerle aynı kriterlere göre yeniden hazırlanmasının önemli bir kazanım olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca programın açıklanması ve uygulamaya yönelik etkinlikler bakımından diğer derslerin öğretim programından daha detaylı olduğu görülmektedir.

Yeni DKAB programının pedagoji, program hazırlama yöntemi, esneklik, öğrenen merkezilik, eğitim sürecine ilişkin detaylı açıklama gibi birçok açıdan eski programa göre ileri atılmış önemli bir adım olduğu görülmektedir. Ancak, yeni programın gerek kullandığı terminoloji ve gerekse önerdiği yöntemler itibarıyla davranışçılıktan epeyce uzaklaştığı; fakat bu haliyle programın oluşturmacı ya da yapılandırmacı olmadığını söyleyebiliriz. Öğrenci merkezli olma iddiasıyla hazırlanmasına rağmen, yeni program yine konu merkezli ve öğretmenin aşırı yönlendirmelerine açık bırakılmış izlenimi vermektedir. Ayrıca

epistemolojik olarak diğer bilgi türlerinden farklı olan dinin, yapılandırmacı yaklaşıma göre nasıl öğretim konusu yapılabileceği ve bunun olabirliği üzerinde yeterli düzeyde durulmadığı görülmektedir.

Yeni öğretim programlarında, içeriklerin düzenlenmesinde genellikle tematik yaklaşım göz önüne alınmıştır ve bu çerçevede öğrenme alanları belirlenmiştir. Öğrenme alanlarının altında ünitelere ve konulara yer verilmiştir. Öğrenme alanı; birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapı olarak tanımlanmıştır. DKAB dersi için belirlenen yedi öğrenim alanı (1) inanç, (2) ibadet, (3) Hz. Muhammed, (4) vahiy ve akıl, (5) ahlak ve değerler, (6) din ve laiklik ve din, (7) kültür ve medeniyettir.

Eski ve büyük oranda yeni DKAB programında da İslamın bir dünya dini olarak ele alınmadığı gözlenmektedir. İslamiyetin ilk doğuş dönemi ve kaynaklarından bahsedilmekte, daha sonra ise Türkiye’de bizlerin anladığı İslam anlayışına geçilmektedir. Tarihte ve günümüzde, farklı coğrafya ve topluluklar tarafından İslamiyetin algılanması ve yaşanması üzerinde durulmamaktadır. Diğer bir ifade ile milliyetçi düşünce ile barışık bir İslam anlayışı öne çıkarılmaktadır. İçerik olarak İslam öğretiminde, Türk seküler anlayışı ile uyumlu olan İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak boyutlarına yer verildiği ve sosyal boyutuna büyük ölçüde yer verilmediği gözlenmektedir. Ayrıca yeni programda, dinin sunumunda genelde teolojik perspektiften daha çok sosyal bilimler bakışının öncelendiği anlaşılmaktadır.

Değerler öğretimine programda doğrudan yer verilmesi bir yeniliktir. Son yıllarda dünyada değer odaklı bir eğitim anlayışı giderek beğeni kazanmakta ve bir dersin sınırları dışında okul kültürü içerisinde değerlerin nasıl kazandırılacağı tartışılmaktadır. Değerler öğretimine katkı potansiyeli yüksek olan DKAB öğretim programında değerler öğretimine yer verilmesi anlamlıdır. Programda içselleştirilmesi istenen bağımsızlık, bilimsellik gibi modern değerlerle misafirperverlik, alçak gönüllülük gibi geleneksel değerlere birlikte yer verilmiştir. Bu, geleneksel değerlerle modern değerler arasında bir denge kurulmaya çalışıldığının göstergesidir. Ancak mantıksal olarak birbirinden farklı olan bu değerlerin, tutarlı olarak nasıl verileceği veya bunun mümkün olup olamayacağı üzerinde düşünülmelidir. Değerlerin öğretimine öğretim programında yer verilmesi bir gelişme olmakla birlikte, değerlerin nasıl öğretileceği üzerinde çalışılması gereken bir konudur.

Eski DKAB öğretim programında sorumluluklar merkezli bir vatandaşlık bilinci ön planda iken, yeni programda hakları temele alan bir vatandaşlık ve onun dinle ilişkilendirilmiş şekline yer verildiği görülmektedir. Bir anlamda Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci ile daha çok gündeme gelen ve bireyin haklarını önceleyen İnsan Hakları anlayışının programa yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

Yeni programın önceki programdan farklılaştığı önemli ayrımlardan biri de öğrenme çıktıları için kullanılan terminolojidir. Önceki programda “amaç” ve “hedef” davranışlardan bahsedilirken, yeni programda bu terminoloji terk edilerek yerine “kazanım” ifadesi kullanılmıştır. Bu kullanımın programın benimsediği felsefi yaklaşıma uygun olduğu söylenebilir. Programda “kazanım” sözcüğü kullanılarak daha çok öğrenciyi merkeze alan bir tutum takınılmıştır. Kazanımların, eğitim sürecinin sonunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, değer, beceri ve tutumları kapsadığı; dolayısıyla, öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişmelerinin, kazanımların edinilmesine bağlı olduğu; kazanımların, programda öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrenme alanının özelliğine göre verilmiş olduğu; kazanımların yazılımında genelde bir mantık bütünlüğünün gözetildiği görülmektedir.

Yeni DKAB ortaöğretim programında öğrenme-öğretme süreçleri ve öğretmenin rolü önceki programa göre daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bilgi ve becerilerin kazanımı ile ilgili uygulama sürecine yönelik öneriler yapılmış ve "Etkinlik Örnekleri" verilmiştir. Etkinliklerin örnek niteliğinde olduğu ve uygulamada bireysel farklılıklar ve çevresel şartlar dikkate alınarak esnek olmanın gereği üzerinde durulmuştur. Önceki programda, öğrenme-öğretme durumuyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmamışken, yeni programda öğretmenin önünü açan, neyi nasıl yapacağına yönelik ayrıntılı açıklama ve bilgileri içeren "Öğretmen Bilgi Notları"na yer verilmiştir. Yeni programda, eskisine oranla öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla araç-gereç kullanımının özendirildiği ve bununla ilgili daha somut örneklerin verildiği görülmektedir.

Yeni öğretim programında, öğretmene "öğretici" yerine "ortam düzenleyici", "yönlendirici" ve "kolaylaştırıcı" roller yüklenmektedir. Öğretmenin temel rolü öğrenme-öğretme ortamını düzenlemek, etkinlikler konusunda öğrencilere rehberlik yapmaktır. Öğretmene rehberliğin yanı sıra işbirliği sağlayıcı, yardımcı, kolaylaştırıcı, kendini geliştirici, planlayıcı, yönlendirici, bireysel farklılıkları dikkate alıcı, sağlık ve güvenliği sağlayıcı roller verilmiştir.

Son olarak, yeni DKAB öğretim programının İslam dışı dinlerin öğretimine objektif yaklaşımı, din içerisindeki çoğulculuğa göreceli olarak yer vermesi, İslam öğretiminde teolojik yaklaşım yerine dinbilimsel yaklaşımı ön plana çıkarması, konuların açıklamasında rasyonelliği ve eleştirel düşüncüyü önemsemesi gibi açılardan önceki programa göre dersin adına uygun olarak din kültürü olma yönünde önemli bir mesafe kaydettiği söylenebilir.

İSLAM İÇERİSİNDEKİ ÇOĞULLUK BAĞLAMINDA ALEVİLİK

Modern, çoğulcu din eğitimi anlayışı, okullarda din derslerinde bir din içerisindeki farklılıkları da dikkate alarak öğretmeyi öngörmektedir. Bu farklılıklar, bir din içerisindeki farklı mezheplerin görüşleri olabileceği gibi bir din içerisindeki yeni gelişen teolojik ve sosyolojik yorumları da içerebilmektedir. Bu çerçevede son zamanlarda okullarda DKAB dersi ile ilgili tartışmaların yoğunlaştığı Aleviliğe yeni programda nasıl yer verildiği konusunu ilgili farklı yaklaşımları da göz önüne alarak özetlemeye çalışalım.

Aleviliğe DKAB programında yer verilmesine karşı olanların argümanlarının bazıları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- (1) Alevilik tanımındaki belirsizlik:** Alevilik DKAB programı içerisinde bir mezhep mi, tarikat mı, dinî gelenek olarak mı ele alınacaktır? Ayrıca Alevi grupları arasında bile, kendilerini nasıl tanımlayacakları konusunda bir uzlaşma bulunmadığı belirtilmektedir.
- (2) Mevcut programların mezhepler üstü oluşu:** Yeni DKAB öğretim programının mezhepler üstü dinler açılımlı bir program olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla Sünnî anlayışa göre bir İslam öğretildiği için Alevi yorumuna göre bir İslam öğretilmesine de gerek olmadığı doğrudan veya dolaylı olarak öne sürülmektedir.
- (3) Din derslerinin yapısını kökten değiştirme olasılığı:** Bu çerçevede okullarda DKAB derslerinde Alevilik konusuna yer verildiği takdirde bunun ileride müstakil Alevilik dersine yol açabileceği yönündeki endişeler görülmektedir.

Aleviliğe derste yer verilmesine taraftar olan görüşleri de şöyle sıralayabiliriz:

- (1) Yükselen çoğulculuk trendi:** Özellikle üyesi olmaya çalıştığımız AB ülkelerindeki eğitimde ve okullarda verilen din derslerinde çoğulcu anlayışlar ön plana çıkmaktadır. Devlet okullarındaki dinî farklılıkları görmezden gelmek yerine, din derslerinin toplumdaki dinî gelenekleri yansıtmayı öngörülmektedir. Bu çerçevede DKAB derslerinde İslam içerisindeki

çoğulculuğun gereği olarak, Aleviliğe yer verilmesinin anlamlı olacağı ileri sürülmektedir.

(2) Din ve vicdan özgürlüğü: Anayasanın 24. maddesi ile birlikte bu derslerin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olması, bazı çevrelerce dinî özgürlüklere, laikliğe aykırı olduğu ve aşında bu dersin Din Kültürü olarak öngörülmesine rağmen din eğitimi içeren bazı unsurlar barındırdığı gerekçesiyle eleştirilmekte ve zorunluluğun kaldırılması istenmektedir. 2004 yılında, Alevi bir öğrenci velisi, konuyu Avrupa İnsan Hakları mahkemesine götürmüştü ve 2006'da yerel bir mahkeme de Alevi bir öğrencinin derse katılmama isteğini uygun bulmuştur. DKAB dersi ile ilgili bu hukukî gelişmeler, bu dersin zorunlu olarak varlığını devam ettirebilmesi için bir mezhep veya dinin savunuculuğunu yapmadan, farklı dinî anlayış ve gelenekleri kapsayacak şekilde yapılandırılmasının gerekli olduğunu göstermekte ve bu, DKAB dersinde Aleviliğe yer verilmesini gerektirmektedir.

(3) Öğrenci merkezlik: Yeni pedagoji anlayışları "çocuğu", diğer bir ifade ile "öğreneni" esas almaktadır. Türkiye'de Alevi öğrenciler, DKAB derslerine girmektedir. Pedagojik yönden bu dersin sınıfta bulunan Alevi öğrencileri görmezden gelerek, Aleviliğe yer vermemesinin doğru olmadığı ifade edilmektedir.

Yeni ortaöğretim DKAB öğretim programında, eski programla kıyaslandığında Alevilik-Bektaşılık konusuna kısmen yer verildiği görülmektedir. Özellikle okuma parçalarında Alevilik-Bektaşılıktan bahsedilmesinin bir yenilik olduğu söylenebilir. Bu görelilik olarak bir gelişmedir. Ancak bunun yeterli olduğu söylenemez. Çünkü okuma parçaları öğretim sürecinde ikincil derecede bir fonksiyona sahiptir. Bu ise İslamın bir yorumu ve kültürümüzün bir ögesi olarak Alevi geleneği hakkında yeterli bilgi vermekten uzaktır. O halde programda konuyla ilgili yeni adımların atılması gerekmektedir. İslamiyeti kendi içerisindeki çoğulculuğa yer verecek şekilde öğretim konusu yapmak yeni bir deneyimdir. Bu nedenle bazı endişelerin olması öngörülebilir bir durumdur. Ancak konu üzerinde tartışmadan yeni politikalar oluşturmaksızın, mevcut durumu aynen devam ettirmenin de bir çözüm olmadığı ortadadır. DKAB derslerinde Alevilik meselesinin, ilgili akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, Milli Eğitim Bakanlığı vb. olabildiğince paydaşların geniş katılımının sağlandığı ortamlarda bilimin öncülük ettiği bir zeminde tartışılması gerekmektedir. DKAB dersine katılan çocukların veya ebeveynlerinin kendi dinî geleneğinden bahsedilmesi isteğinin dinî özgürlükler, bireyi ön planda tutan demokrasi anlayışı ve bilimsellik perpektifinden anlamlı olduğu yadsınamaz. Ayrıca aynı ders içerisinde farklı İslam yorumunu benimseyen çocukların, birbirlerinin kültürleri hakkında bilgi sahibi olup anlamaya çalışmaları, Alevilik ve Sünnilik konusunda oluşan veya oluşturulan önyargıların aşılmasına da katkı sağlayacaktır.

DİĞER DİNLERİN ÖĞRETİMİ

Dünyada, bir ülkenin din dersinin niteliğini belirlemede, çoğunluğun dini dışındaki diğer dinlere din derslerinde yer verilip verilmemesi ve yer verildiği takdirde bu dinlerin öğretiminde nasıl bir yaklaşımın benimsendiği, önemli bir değişken olarak kabul edilmektedir. Din eğitiminde çoğulculuk, aynı zamanda devlet okullarında din derslerinde birden fazla dinin öğretilmesini öngörmektedir. Bu açıdan bakıldığında 1982'de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulmaya başlamasından itibaren, hazırlanan DKAB öğretim programlarında diğer dinlere yer verilmiştir. Dersin ismi ve amacı da İslam dışı dinlerin program içerisinde öğretim konusu yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Eski ortaöğretim DKAB programındaki, İslamiyetin diğer dinleri bakışını içeren, geleneksel din öğretimi anlayışının ve dinlere batıl olan ve olmayan tarzındaki derecelendirmeye yönelik üslubun yeni programda terk edildiği görülmektedir.

Dinlerle ilgili kısa bilgiler verildikten sonra dinlerde ortak olan konulara değinilmesi, diğer dinleri anlamaya ve dinlerin özde birçok açıdan benzer özelliklere sahip olduğuna vurgu yapılması, çoğulcu bir din eğitimi açısından olumlu bir adımdır. Eski programlarda ve özellikle de ders kitaplarında Hristiyanlık ve Yahudilikle, İslam arasındaki benzer yönlerden öte, farklılığın ve bu dinler arasında sorunlu olan boyutların öncelendiğini düşünecek olursak, yeni programdaki bu değişim daha iyi gözlenebilecektir.

Yeni programda 7 öğrenme alanı bulunmaktadır ve ortaöğretimin de 4 yıl olduğu düşünülecek olursa, 28 temel ünite bulunmaktadır. İslam dışı dinlere ise 3'e yakın temel ünite ayrılmaktadır. Nicelik olarak % 10 civarında diğer dinlere yer verilmektedir. Bu oranın yeterli olduğunu söylemek oldukça zordur. Özellikle, üyesi olmaya çalıştığımız AB ülkelerinin halklarının büyük çoğunluğunun Hristiyan dinine bağlı olduğu düşünülecek olursa en azından Hristiyan din ve kültürüne özel bir önem verilmesi ve daha geniş şekilde programda yer alması gereklidir.

Yeni DKAB öğretim programında diğer dinlerin sunumunda, bilimsel ve ötekini yargılamadan anlamaya çalışan çoğulculuk yönünde bir değişimin olduğunu anlaşılmaktadır. Yeni programların diğer dinleri objektif olarak öğretmeyi öngören "din hakkında" öğrenme modelini geleneksel "dini öğrenme" modeline tercih ettiği görülmektedir. Din hakkında öğrenme tarzı, eğitimsel değeri yönünden tartışılabilir. Onun yerine "dinden öğrenme" olarak ifadelendirilebilecek din ile ilgili kutsal metinler ve onu günümüzde yaşayan inananların fert, aile ve sosyal hayatlarındaki yansıma ve yorumlarını da içeren bir yaklaşımın, pedagojik olarak öğrencilerin ilgisini daha çok çekeceği bir gerçektir.

UYGULAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER

Kapsamlı ve iyi organize edilmiş öğretmen eğitimine gereksinim vardır. Yeni bir öğretim yaklaşımına göre hazırlanan ve öğretmenlerden farklı roller beklenen DKAB programının başarılı olması için programın yapısı, felsefesi ve uygulamasına yönelik bilgilerin, hızlı bir şekilde öğretmenlere verilmesi gerekmektedir. Başta branş öğretmenleri olmak üzere, verilecek hizmet içi eğitim aktiviteleri için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından rehber program hazırlanması ve bu eğitimi verecek öğretmenlerin bilgilendirilmesi faydalı olacaktır. Öğretmenlerin formasyonu, bu programın sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için kritik başarı faktörüdür.

Uygulamada daha başarılı olabilmek için ortaöğretim DKAB ders kitaplarının ve öğretmen kılavuz kitaplarının, programın yapı ve felsefesine uygun olarak hazırlanması ve yeni öğretim yılına yetiştirilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Ayrıca yeni eğitim anlayışına göre yardımcı araç-gereçler ve materyaller hazırlanmalı ve okullarda kullanılabilir halde olmalıdır.

Bu programın uygulanması için sınıf mevcutlarının istenilen düzeye çekilmesi gerekmektedir. Kalabalık sınıflarda yeni programın uygulanması daha zordur. Sınıf mevcutlarına göre etkinliklerin nasıl yapılacağı ile ilgili çalışmalar yapılmalı ve öğretmenler bu konuda bilgilendirilmelidir. Sınıfların çok kalabalık olduğu okullarda bu programın nasıl uygulanacağı da yanıtlanması gereken bir sorudur.

Programların başarısı, değerlendirme sürecinin ne kadar sürekli olduğuna ve bu sürecin araştırmalarla desteklenerek programın geliştirilmesine nasıl katkıda bulunacağı ile ilgilidir. Yeni programların geliştirilmesi gereken en önemli yönü, değerlendirme modelinin eksikliğidir. Yeni programın okullarda ne düzeyde uygulandığının bilimsel olarak tespit edilip, öneriler geliştirilmesi bir gereksinimdir. Bu çerçevede yeni programın okullardaki uygulamasını öğrenmeye yönelik kapsamlı ampirik bir araştırmanın yapılması anlamlı olacaktır.

Okulların fiziksel ve diğer açılardan bu programların gerektirdiği koşullara ne derece sahip olduğu, önemli bir sorudur. Bu açıdan okullar arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Yeni programların uygulanabilmesi için okulların fiziksel ve donanımsal (bilgisayar, kütüphane vb.) olarak incelenmesi ve eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.

GİRİŞ

Türkiye’de eğitim sistemi içerisinde dinin yeri sürekli tartışma konusu olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu tartışmaları iki açıdan değerlendirebiliriz. İlki, dinin ve dolayısıyla din eğitiminin önemli bir problem alanı olarak algılanmasıdır. Diğeri ise Türk toplumunun yaşadığı sekülerleşme sürecine rağmen toplum tarafından dine verilen önemin devam etmesidir. Ashında bu iki yorumu bir arada değerlendirmek de mümkündür. Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca dinin devlet, eğitim, toplum ve fert hayatında yerinin ne olması gerektiği konusu gündeme gelmiştir. Dinle ilgili bu arayış ve tartışmaların önemli bir yönünü de okullarda din öğretiminin nasıl olması gerektiğine dair konular içermektedir. Bu konuda Türkiye oldukça zengin bir deneyime sahiptir. Okullarda din derslerine hiç yer vermemekten, seçmeli ders olarak yer verilmesine, nihayet zorunlu ders haline gelmesine kadar farklı seçenekler denenmiştir. Bu tecrübeler soğukkanlılıkla analiz edildiği takdirde gelecekte oluşturulacak din eğitimi politikalarına önemli katkılar sağlanacaktır. Belirli bir dönem için geliştirilen bir din veya din eğitimi politikasının değişen şartlar göz önüne alınarak yeniden gözden geçirilmesinin gerekliliği ortadadır. Şüphesiz demokratik bir toplumda din eğitiminin ilgili paydaşlar tarafından tartışılıp eleştirel değerlendirmelerde bulunulması normaldir ve gereklidir. Ancak bu tartışma ortamına çoğu zaman bilimsellikten daha çok ideolojik duruşların din ve din eğitimi konusundaki pozisyonların etkin olduğu görülmektedir. Ashında din eğitimi tartışmaları Türkiye’de dinin birey, toplum, eğitim gibi alanlarda yerinin ne olduğu ve ne olması gerektiği konusuyla irtibatlıdır. Diğeri bir ifade ile ülkelerin din eğitimi politikaları, o ülkedeki bireyin ve devletin hayatında dinin konumundan bağımsız değildir. Son zamanlarda ise Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyelik süreci ile bağlantılı olarak din eğitimi tartışmalarına AB boyutu eklenmiş gözükmektedir.

Türkiye’de din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri dahil olmak üzere din eğitiminde geleneksel İslam öğretimi anlayışının günümüz ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersizliği genel kabul görmektedir. Diğeri bir ifade ile değişim ihtiyacı kendini hissettirmektedir. Fakat içerik ve yaklaşım yönlerinden nasıl bir din öğretilmesi gerektiği konusunda ise bir arayış söz konusudur. Yakın zamanda gençlikle ilgili kapsamlı deneysel bir araştırmanın¹ sonucu, liseli öğrencilerin din eğitiminin hem geleneksel hem de modern amaçlarını benzer düzeyde onayladığını göstermektedir. Bu ise genel olarak da okullarda din öğretimi anlayışı yönünden bir geçiş döneminde olduğunu desteklemektedir. Bu çerçevede ERG gibi sivil toplum kuruluşlarının katkılarının anlamlı ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde okullarda din öğretiminde yaşanan bu değişim sürecine verilen cevabın somut bir ifadesi de 2005 yılında değiştirilen yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretim programıdır.² Raporda, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu’nun 31.03.2005 tarih ve 16 sayılı karar ile yürürlüğe giren Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı, eski program da dikkate alınarak Eğitim Reform Girişimi’nin “Öğretim Programları İnceleme ve Değerlendirme” raporundaki ölçütlerden istifade edilmek suretiyle teorik düzeyde değerlendirilecektir. Türkiye’deki DKAB tartışmalarının son zamanlarda yoğunlaştığı Alevilik ve İslam dışı dinlerin öğretimi “İslam İçerisinde Çoğulluk Bağlamında Alevilik” ve “Diğeri Dinlerin Öğretimi” şeklinde ayrı başlıklar halinde yeni programla bağlantılı olarak

1 “Religion and Life Perspectives Among Adolescents in Europe” başlıklı kapsamlı proje German Academy of Sciences (Alman Bilim Akademisi) tarafından desteklenmekte ve Alman Wuezburg Üniversitesi tarafından koordine edilmektedir. İngiltere, İrlanda, Polonya, Hollanda, Finlandiya, İsveç, Hırvatistan, Türkiye ve İsrail projeye katılan ülkelerdir. Araştırmanın Türkiye bölümü Sakarya Üniversitesinden Recep Kaymakcan tarafından yürütülmektedir. Araştırma raporu yazım aşamasındadır.

2 Liselere din dersi ilk olarak 1967 yılında isteğe bağlı olarak konulmuştur. Aynı yıl 3 yıl denenmek üzere hazırlanan din dersi programı 1976’ya kadar yürürlükte kalmıştır. 1976’daki program ise isteğe bağlı din dersi ve zorunlu ahlak dersinin birleştirilerek zorunlu hale getirildiği 1982’ye kadar uygulamada kalmıştır. 1982’de hazırlanan DKAB öğretim programı ise 1986 ve 1992’de esasla ilgili olmayan bazı sınırlı değişikliklerle birlikte 2005’e kadar ortaöğretimde uygulanmıştır. Türkiye’de 1982 Anayasasınının 24. maddesine göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi okullarda okutulması zorunlu derslerdendir. 9.7.1990 tarihindeki Bakanlar Kurulu Kararı ile İslam dışı dinlere mensup olan öğrencilere dersten muaf olma hakkı tamamlanmıştır.

incelenecektir. Rapor yeni ortaöğretim DKAB öğretim programı ve onun eski programla karşılaştırılması ile sınırlıdır.

1. İSLAM İÇERİSİNDEKİ ÇOĞULLUK BAĞLAMINDA ALEVİLİK

Geleneksel okul kültürlerinde çoğunlukla “farklılıklar” görmezden gelinmiş veya en azından kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Çünkü farklılıklar bir zenginlik olmaktan öte öğretimin ve öğrenmenin önünde bir engel olarak görülmüştür.

Dewey ve diğer reformist pedagoglardan esinlenen eğitim teorilerinde çocuk merkezli bir yaklaşım ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla “çoğulluk” herhangi bir eğitimsel aktivitenin pek çok yönden başlangıç noktası olarak görülmüştür. Bununla birlikte çoğulluk kavramının anlaşılmasında psikolojik perspektif kültürel olanın önüne geçmiştir.

Din eğitiminde de durum kısmen böyle olmakla birlikte son zamanlarda “kültürel olana” dönüldüğüne yönelik işaretler vardır. Artık “çocuk” ve “genç”, bir sosyo-kültürel çevrenin parçası olarak görülmektedir. Gelişen eğitimde yeni çoğulluk anlayışı çerçevesinde bir eğitim projesi olarak din eğitimi de bu sosyo-kültürel çoğulluk bağlamında kendisini doğrulamak, meşrulaştırmasını yaparak kendisine bir zemin bulmak istemektedir. Bu çerçevede çoğulcu bir toplumda herkese yönelik eğitim veren devlet okullarındaki din eğitiminin, çoğulluğu kabul edip ona değer vermesi, temel özelliklerinden biri olarak kabul edilmelidir.

Geleneksel çoğulculuğun okullarda din eğitimine yansımaları, çoğunluk dışındaki dinlerin de öğretim programı içerisinde yer alması ile temin edilmeye çalışılmaktadır. Modern çoğulculuk ise, din eğitiminde bir din içerisindeki farklılıkları da dikkate alarak öğretmeyi öngörmektedir. Bu farklılıklar bir din içerisindeki farklı mezheplerin görüşleri olabileceği gibi bir din içerisindeki yeni gelişen teolojik ve sosyolojik yorumları da içerebilmektedir.

Okullarda din eğitiminde çoğulculuk konusundaki bu kısa teorik çerçeveden sonra ülkemizdeki din derslerinde İslam içerisinde çoğulluğun bir gereği olarak Alevilik konusuna yer verilmesi ile ilgili bakış açılarını değerlendirirken, bu değerlendirmemizin başlangıç noktası yeni Ortaöğretim DKAB Öğretim Programı olacaktır. Konuyla ilgili tartışma ve değerlendirmeleri iki ana grupta ele alabiliriz. İlki, DKAB dersinde Aleviliğe yer verilmesine olumlu ve olumsuz yaklaşan argümanlar, ikincisi ise Aleviliğe bu ders programında nasıl yer verileceğidir.

1.1. ALEVİLİĞE DKAB DERSİNDE YER VERİLMESİ KONUSUNDAKİ ARGÜMANLAR

Öncelikle DKAB programlarında Aleviliğe yer verilmesi konusunda çekincesi olan bazı görüşler şu şekilde özetlenebilir:

1. Alevilik tanımlamasındaki belirsizlik: “Aleviliğe DKAB dersinde nasıl yer verilecektir? Alevilik bir mezhep mi, tarikat mı, dinî gelenek olarak mı ele alınacaktır?” gibi sorularla bu görüşü dile getirenler, Alevi gruplar arasında bile, kendilerini nasıl tanımlayacakları konusunda bir uzlaşma bulunmadığını ileri sürmektedirler. Yine bu görüştekilere göre yapılan tanımlamaların bazıları bilimsel yönden bazıları ise hukukî yönden problem oluşturmaktadır.

Türkiye’deki Alevilikten mezhep olarak bahsetmenin bilimsel açıdan oldukça zor olduğu, Türkiye Aleviliğinin tarihsel ve teolojik olarak mezhep olgusunu destekleyecek özelliklerinin bulunmadığı bir iddia olarak gündeme gelmektedir. Öte yandan Aleviliğe, Bektaşilikle koşut olarak tasavvufî bir oluşum veya tarikat denildiği takdirde ise DKAB dersinde varlığı

konusunda hukukî yönden sorun oluşabilecektir. Çünkü bilindiği gibi tekke ve zaviyelerin kapatılması ile ilgili kanuna göre ülkemizde tarikatlar yasaklanmıştır. Ayrıca ileride diğer tarikatların da bu ders içerisinde kendilerinden bahsedilmesini isteyebileceği yine bu iddia sahipleri tarafından gündeme getirilmektedir.

Konuyla ilgili diğer problematik alan ise kendi içerisinde geniş bir farklılık içeren Aleviliğin, hangi yorum veya yorumlarına DKAB dersinde yer verileceğidir. Bu yorumlara yer verilirken hangi kriterin esas alınacağı ise düşünülmeye gereken bir diğer konudur.

2. Mevcut programların mezhepler üstü oluşu: Mevcut DKAB öğretim programının mezhepler üstü dinler açılımlı bir program olduğu iddia edilmektedir. Gerek İslam gerekse diğer dinler hakkında bilimsel ve araştırmaya dayalı bilginin ön planda tutulduğu ve hurafeye ve yanlış bilgilere dayalı bilgilerden uzak durulduğu ifade edilmektedir. İslamla ilgili bilgilerde Kur'an merkezli, birleştirici ve mezhepler üstü bir yaklaşımın benimsendiği ve İslam kaynaklı bütün dinsel oluşumları kuşatacak kök değerlerin ortaya çıkarılmasına özen gösterildiği belirtilmektedir. Dolayısıyla Sünnî anlayışa göre bir İslam öğretilmediği için Alevi yorumuna göre bir İslam öğretisine de gerek olmadığı, doğrudan veya dolaylı olarak öne sürülmektedir. Ayrıca yine bu görüş bağlamında toplumsal barış ve birlikte yaşama kültürü açısından "aynılıkların" değil, "ortak paydaların" vurgulanması açısından da mezhepler üstülüğün korunması gerektiği iddiasına da değinilmelidir.

3. Din derslerinin yapısını kökten değiştirme olasılığı: Bu çerçevede okullarda DKAB derslerinde Alevilik konusuna yer verildiği takdirde bunun ileride müstakil Alevilik dersine yol açabileceği endişeleri dile getirilmektedir. Bunun iki şekilde gerçekleşme olasılığının bulunduğu ileri sürülmektedir. İlk olarak bunun bazı Alevi grupları tarafından müstakil Alevi dersi için bir basamak olarak kullanılacağı ve bir ileri aşama olarak bunun yeterli olmadığından hareketle müstakil bir ders istenebileceği iddia edilmektedir. İkinci olarak, diğer İslam yorumları arasında Aleviliğe yer verilirken yapılacak karşılaştırmaların, Aleviliği İslam içerisinde, ancak İslamdan birçok şeyi içermeyen bir yorum olarak gösterme durumu söz konusu olacaktır. Bu durumun Alevi çocuk üzerinde sorgulama hissi uyandırması ihtimali bulunmaktadır. Bu da ileride bağımsız bir Alevi din dersi istenmesine neden olacak ve din derslerini gelecekte mezhebe bağlı bir modele götürme potansiyeli taşıyacaktır. Bu durumda gelecekte okulların mezheplerin din dersi üzerinden bir mücadele platformuna dönüşmesi olasılığını içermektedir. Sonuçta bu ders, birlikte yaşama ve ulusal birliğe yardımcı olma özelliğini kaybederek, okul programlarından tamamen çıkarılmaya kadar gidecek bir sürece maruz kalabilecektir.

DKAB programlarında Aleviliğe yer verilmesi gerektiğine dair görüşler şu şekilde özetlenebilir:

1. Yükselen çoğulculuk trendi: Özellikle üyesi olmaya çalıştığımız AB ülkelerindeki eğitimde ve okullarda verilen din derslerinde çoğulcu anlayışlar ön plana çıkmaktadır. Devlet okullarındaki dinî farklılıkları görmezden gelmek yerine, din derslerinin toplumdaki dinî gelenekleri yansıtması öngörülmektedir. AB'nin okullarda din dersleri ile ilgili üye devletleri bağlayıcı bir kriteri bulunmamaktadır. Ancak diğer derslerde olduğu gibi din derslerinin de Avrupa vatandaşlığına katkı sağlaması ve bu derslerde çoğulculuk dışındaki dinî gelenekleri yargılamadan, onları anlamaya çalışacak şekilde yer verilmesi beklenmektedir. Bu çerçevede DKAB derslerinde İslam içerisindeki çoğulculuğun gereği olarak, Aleviliğe yer verilmesinin anlamlı olacağı ileri sürülmektedir.

2. Din ve vicdan özgürlüğü: Son zamanlarda Türk medyasında Avrupa Konseyi'nin aldığı karara da göndermede bulunularak, Türkiye'nin AB sürecinde, okullarda okutulmakta olan zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olmaktan çıkarılması yeniden gündeme getirilmektedir. Anayasanın 24. maddesi ile birlikte bu derslerin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olması, bazı çevrelerce dinî özgürlüklere, laikliğe aykırı olduğu ve aslında bu dersin Din Kültürü olarak öngörülmesine rağmen din eğitimi içeren bazı unsurlar barındırdığı gerekçesiyle eleştirilmekte ve zorunluluğun kaldırılması istenmektedir. Bu görüş başta Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nin 18. maddesi ve bazı uluslararası insan hakları konusunu içeren hukuki metinlerdeki din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili maddelere ve onların okullardaki din eğitimi bağlamında yorumlanmasına dayandırılmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1. Protokol madde 2 şöyledir:

“Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yüklenacağı görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dinî ve felsefi inançlarına göre yapılması haklarına saygı gösterir.”

Yukarıdaki metindeki ebeveynin çocuklarını kendi dinî inanç ve felsefesine göre yetiştirme hakkından hareketle, zorunlu din dersinin kaldırılmasının gerektiğini iddia edenler bulunmaktadır. Aslında bu ve konuyla ilgili diğer uluslararası metinlerde, doğrudan okullarda zorunlu din dersine yönelik karşıtlık söz konusu değildir. Burada sorun şuradan kaynaklanmaktadır: Eğer din dersinde bir din veya mezhep esas alınıp, bunların benimsetilmesine yönelik bir din eğitimi veya dinî eğitim verilir diğer din ve mezhep mensupları veya inanmayanlar bu derse girmeye zorlanıyorsa, bu din ve vicdan özgürlüğü açısından problem oluşturmaktadır. Ayrıca bu maddenin bir yorumuna göre, bu madde belirli bir din ve inanca bağlı olarak okul kurulması hakkını da vermektedir.

Yakın dönemde konuyla ilgili iki olay yaşanmıştır. İlk olarak, 2004 yılında İstanbul'da bir Alevi öğrenci velisi DKAB dersinde Alevilikten bahsedilmeyip, Sünnî İslamın benimsetilmeye çalışıldığını ve bunun ebeveynin çocuklarını kendi dinî inanç ve felsefesine göre eğitim hakkını ihlal ettiğini savunarak mahkemeye başvurmuştur. Öğrencinin bu dersten muaf olma isteğinin mahkemeler tarafından reddedilmesi üzerine veli, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuştur. Henüz mahkeme sonuçlanmamıştır. Ancak 2005 yılında ilgili mahkemenin savunma için Milli Eğitim Bakanlığı'na sorduğu sorulardan birisi Alevilik konusuna zorunlu DKAB derslerinde yer verilip verilmediğidir. 2006 yılında ise İstanbul'da bir yerel mahkeme Alevi bir öğrenci velisinin DKAB dersine katılmama isteğini kabul etmiştir. DKAB dersi ile ilgili bu hukukî gelişmeler, bu dersin zorunlu olarak varlığını devam ettirebilmesi için bir mezhep veya dinin savunuculuğunu yapmadan, farklı dinî anlayış ve gelenekleri kapsayacak şekilde yapılandırılmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda DKAB dersinde Aleviliğe yer verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

3. Öğrenci merkezilik: Yeni pedagoji anlayışları “çocuğu”, diğer bir ifade ile “öğreneni” esas almaktadır. Türkiye'de okullarda Alevi öğrenciler eğitim görmekte ve DKAB derslerine girmektedir. Pedagojik yönden bu dersin sınıfta bulunan Alevi öğrencileri görmezden gelerek Aleviliğe yer vermemesinin doğru olmadığı ve özellikle de devlet okullarında ayrımcılık yapıldığı iddia edilmektedir. Bu nedenle Alevilik konusuna DKAB programlarında yeterli düzeyde yer verilerek, bu dinî geleneğe mensup öğrencilerin göz önüne alınmasının dersten beklenen akademik verim, birlikte yaşama kültürüne katkı ve Sünnî ve Alevi İslam yorumlarını benimseyen öğrencilerin birbirlerini dönüştürmeye çalışmadan anlamasına katkı sağlanabileceği ifade edilmektedir.

1.2. DKAB PROGRAMINDA ALEVİLİK

DKAB dersinde Alevilik konusuna yer verilmesi ile ilgili farklı görüşlere değinildikten sonra bu bölümde yeni ortaöğretim DKAB programında konuya nasıl yer verildiği incelenecektir.

Alevilik konusuna en geniş anlamda programda okuma parçalarında yer verilmektedir. Dört yılı kapsayan ortaöğretim DKAB programında 9 okuma parçası bulunmaktadır. Dokuz okuma parçasının beşinin Alevilik ve Bektaşilikle ilgili metinler olduğu görülmektedir. Bu okuma parçalarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Hz. Fatıma ve Aile Fertleriyle İlişkileri (9. sınıf)
2. Hacı Bektaş Veli'nin Makalat Adlı Eserinde Tevhit ve İnanç Esasları (10. sınıf)
3. Hz. Ali'nin Örnek Şahsiyeti ve İbadetin Önemine Dair Sözleri (10. sınıf)
4. Barış ve Kardeşlik (Cebbar Kulu) (11. sınıf)
5. Hacı Bektaş Veli'nin Makalat'ından Dört Kapı Kırk Makam (12. sınıf)

12. sınıfta "İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar" öğrenme alanı içerisinde, kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumlar arasında Yesevilik, Mevlevilik ve Ahilikle birlikte Alevilik-Bektaşilik düşüncesi konusuna yer verilmektedir.

11. sınıf "İslam Düşüncesinde Yorumlar" öğrenme alanında ilk defa 4 Sünnî Fikhî-Amelî mezheple birlikte "Caferilik" mezhebine yer verildiği görülmektedir. Ayrıca aynı sınıfın "Hz. Muhammed'in Örnekliliği" öğrenme alanı içerisinde "Kültürümüzde Ehli Beyt Sevgisi" konusu bulunmaktadır.

Yeni ortaöğretim DKAB öğretim programında eski programla kıyaslandığında Alevilik-Bektaşilik konusuna kısmen yer verildiği görülmektedir. Özellikle okuma parçalarında Alevilik-Bektaşilikten bahsedilmesinin bir yenilik olduğu söylenebilir.

Yeni ortaöğretim programında Alevilikle ilgili durum tespitinden sonra, sonraki bölümde DKAB derslerinde İslam içerisinde çoğulculuk çerçevesinde Aleviliğin öğretim konusu yapılması değerlendirilecektir.

1.3. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Yeni programda okuma parçası ağırlıklı da olsa Aleviliğe yer verilmesinin görelî olarak bir gelişme olduğu söylenebilir. Ancak bunun yeterli olduğu söylenemez. Çünkü okuma parçaları öğretim sürecinde ikincil derecede bir fonksiyona sahiptir. Alevilik ve Bektaşilik düşüncesi konusu da bir öğrenme alanının bir konusu olarak geçmektedir. Bu ise Aleviliğin İslamın bir yorumu ve kültürümüzün bir ögesi olarak Alevî geleneği hakkında yeterli bilgi vermekten uzaktır. O halde programda konuyla ilgili yeni adımların atılması gerekmektedir. İslamiyeti kendi içerisindeki çoğulculuğa yer verecek şekilde öğretim konusu yapmak yeni bir deneyimdir. Bu nedenle bazı endişelerin olması öngörülebilir bir durumdur. Ancak konu üzerinde tartışmadan yeni politikalar oluşturmaksızın mevcut durumu aynen devam ettirmenin de bir çözüm olmadığı ortadadır. DKAB derslerinde Alevilik meselesinin, ilgili akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, Millî Eğitim Bakanlığı vb. olabildiğince paydaşların geniş katılımının sağlandığı ortamlarda, bilimin öncülük ettiği bir zeminde tartışılması gerekmektedir. DKAB dersine katılan çocukların veya ebeveynlerinin kendi dinî geleneğinden bahsedilmesi isteğinin dinî özgürlükler, bireyi ön planda tutan demokrasi anlayışı, bilimsellik perpektifi yönünden anlamlı olduğu yadsınamaz. Ayrıca aynı ders

içerisinde farklı İslam yorumunun benimsenmeyen çocukların birbirlerinin kültürleri hakkında bilgi sahibi olup anlamaya çalışmaları, Alevilik ve Sünnilik konusunda oluşan veya oluşturulan önyargıların aşılmasına da katkı sağlayacaktır.

Ortaöğretim DKAB öğretim programında Aleviliğe daha kapsamlı yer verilmesi için iki seçenek önerilebilir. Birinci seçenekte, öğretim alanlarında doğrudan din ve ahlakla ilgili konular işlenirken, Alevi dinî yorumunun bakış açısına yer verilebilir. Örneğin, ibadet öğrenme alanı içerisinde İslamda namaz, oruç, hac vb. konulara Sünnî İslam anlayışına mevcut programlarda yer verildikten sonra, Alevi geleneğinde bu konularda farklı olan yönler betimsel (descriptive) olarak açıklanabilir. Bunu diğer öğrenme alanlarında da yapmak olasıdır. Bu bir anlamda karşılaştırmalı bir din eğitimi yaklaşımıdır.

İkinci seçenek ise, her sınıf için öngörülen 7 öğrenme alanına müstakil "Alevilik" başlığı altında yeni bir öğrenme alanının eklenmesi tarzında olabilir. Ortaöğretimin 4 yıllık süresi içinde her yıl Aleviliğe ait öğrenme alanında inanç, ibadet, ahlak, gelenek vb. yönleri kapsayan bilgiler sunulabilir. Buna din eğitiminde sistem yaklaşımı da diyebiliriz. Bir konu anlatılırken Sünnî ve Alevi İslam yorumları birlikte değil, ayrı öğrenme alanlarında karşılaştırma yapmaksızın verilmektedir. En azından ilk aşamada ikinci seçeneğin daha uygulanabilir olduğunu iddia etmek daha olasıdır. İlk seçenek tercih edildiğinde yeni bir deneyim olduğu için öğrenci ve öğretmenlerin hazır bulunuşluk düzeyleri bakımında yetersizliğinden kaynaklanan sorunların ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir. Örneğin, sınıf ortamında oruç konusu işlenirken, Alevi ve Sünnî anlayışı farklılık göstermektedir. Bir dinî konuya farklı açılardan bakabilmek ve değerlendirebilmek, pedagojik açıdan, çoğulculuk açısından ve dinî konulara eleştirel bakabilme açısından bir fırsat olsa da Alevi ve Sünnî İslam geleneğine bağlı öğrenciler açısından öğretim iyi planlanmadığı takdirde hangi dinî yorumun daha üstün olduğu tartışmasına neden olma potansiyeli oldukça yüksektir.

Alevilik ve din dersi bağlamında üzerinde düşünülmesi gereken noktalardan biri de hangi Alevi yorum ve yorumlarına yer verileceğidir. İslamiyetin ortak temel yönlerinden bahsedildikten sonra, Alevi yorumunun farklılaştığı konular üzerinde durulabilir. Burada ise şu soru akla gelmektedir? Türkiye'deki Alevi yorumlarından hangisine yer verilecektir? Şüphesiz bütün Alevi yorumlarına din dersi sınırları içerisinde yer vermek mümkün olmayacaktır. Türkiye'de varolan Alevilik içerisindeki çoğulluğu da birleştirme imkânı olmadığına göre çözüm ne olabilir? Olası çözümlerden biri Türkiye'deki Alevi yorumlarından ana grubu oluşturan birkaç yoruma, herhangi birini savunmaksızın veya eleştirmeksizin yer vermektir. Alevi İslam yorumuna yer verirken, bu gruplar kendilerini nasıl ifade ediyorlarsa o şekilde DKAB programında yer alabilir. Bir anlamda Aleviliğin sunumunda fenomenolojik bir din eğitimi yaklaşımı benimsenebilir. Alevilik konularının anlatısında teolojik yönlerden daha çok, yaşayan Alevilikten bahsedilmesi İslamiyetin farklı yorumlarını benimsenmeyen öğrencilerin birbirini daha iyi anlamalarında katkı sağlayacaktır. Bu model öğrencilerin İslamiyetin ortak temel değerleri ile birlikte farklılıkları anlamalarına yardımcı olacaktır. Diğer bir ifade ile bir din dersi içerisinde İslamiyet, farklılık içerisinde birlik prensibine uygun olarak öğretilenektir. Ana hatlarıyla belirtilen bu önerinin pedagojik, teolojik, sosyolojik, psikolojik açılardan tartışılmaya ve geliştirilmeye gereksinim duyduğu bir gerçektir.

Son olarak Alevi İslam yorumu DKAB öğretim programlarına kapsamlı olarak dahil edilirken dikkat edilmesi gereken bazı yönleri vurgulamaya çalışalım.

1. Konuyla ilgili tartışmalar yapılırken, mezhebe bağlı müstakil Alevilik dersi sonucuna ulaşılmamıştır. Bağımsız Alevilik din dersi, bu dersten beklenen İslam dini içerisindeki farklı yorumları anlama ve hoşgörü ile karşılama, milli birliğe katkı sağlama hedeflerine yardımcı olmayacaktır. Ayrıca müstakil Alevilik din dersi, uluslararası düzeyde her geçen gün daha fazla destek bulan bir din dersinde farklı inançların öğretilmesi yaklaşımlarıyla da örtüşmemektedir.
2. DKAB öğretim programları ve ders kitaplarında, siyasal Sünnî ve Alevî İslam anlayışlarına yer vermekten özenle kaçınılmalıdır.
3. İslam içerisindeki çoğulculuğu kapsayacak şekilde din dersi yaklaşımı yeni bir uygulama olduğu için başarıya ulaşmasına azami gayret gösterilmelidir. Öğretmenler hizmetiçi eğitim yoluyla Alevilik ve diğer dinî gruplarla ilgili bilgilendirilmeli ve özellikle Alevilik konusunda yeterli ders materyali geliştirilmelidir.

2. DİĞER DİNLERİN ÖĞRETİMİ

Dünyada bir ülkede din dersinin niteliğini belirlemede, çoğunluğun dini dışında diğer dinlere din derslerinde yer verilip verilmemesi ve yer verildiği takdirde bu dinlerin öğretiminde nasıl bir yaklaşımın benimsendiği, önemli bir değişken olarak kabul edilmektedir. Din eğitiminde çoğulculuk, aynı zamanda devlet okullarında din derslerinde birden fazla dinin öğretilmesini öngörmektedir. Bu açıdan bakıldığında 1982’de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulmaya başlamasından itibaren hazırlanan DKAB öğretim programlarında diğer dinlere yer verilmiştir. Dersin ismi ve amacı da İslam dışı dinlerin de program içerisinde öğretim konusu yapılmasını gerekli kılmaktadır. Farklı dinlerin kendilerine bu ders içerisinde yer bulabilmesi, dersin Anayasal amacına ve hoşgörü kültürünün dinî açıdan oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu bölümde yeni ortaöğretim DKAB öğretim programında İslam dışı diğer din ve inançlara hangi düzeyde ve nasıl yer verildiği sunulacak ve konuyla ilgili öneriler sıralanacaktır. Öncelikle okullarda diğer dinlere yer verme açısından üç tür din eğitim anlayışından kısaca bahsedildikten sonra, diğer dinlerin öğretiminde şu anın ve değişimin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak için eski program ve ders kitaplarında diğer dinlerin sunumuna değinilecektir.

2.1. DİN YAKLAŞIMLARI

Okullardaki din eğitimi yaklaşımlarını başka şekilde sınıflandırmak mümkünse de biz son yıllarda literatürde kabul gören üç din eğitiminin yaklaşımını özetlemeye çalışalım. Bu diğer dinlerin eğitimi açısından yeni ortaöğretim DKAB öğretim programının pozisyonunu kavramsal olarak anlamaya yardımcı olacaktır. Bu yaklaşımlar, dini öğrenme, din hakkında öğrenme ve dinden öğrenmedir.

Dini öğrenme, din eğitimi programı içerisinde tek bir dine yer veren ve öğretilen dinin benimsenmesini veya inancın güçlenmesini hedefleyen din eğitimi yaklaşımıdır. Öğretmenlerin de dine inananlar olması beklenmektedir. Bu din eğitimi yaklaşımına geleneksel ve savunmacı din eğitimi de denilmektedir. Çoğunluğun dini dışında bir din öğretildiği durumda, diğer dinlerin öğretimine çoğunluk dini bakış açısına göre yer verilir. Bu modelin versiyonları, farklı din veya mezhep inancına sahip kişilere ayrı ayrı din dersine de imkân tanımaktadır. Buna aynı zamanda paralel dini öğrenme de denilmektedir. Dünyada, uzun yıllar okullarda din eğitiminde bu yaklaşım etkin olmuştur. Bu din eğitimi

yaklaşımı çoğulculuk düşüncesinin toplumda yaygınlaşması ile birlikte sorgulanmaya başlanmıştır.

Din hakkında öğrenme, geleneksel dinî öğrenme yaklaşımının günümüz seküler ve çoğulcu toplumlarında yetersizliğine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Din dersi içerisinde farklı dinlere de yer verilebilir. Dinler dıştan bakış (outsider) açısına göre öğretilmeye çalışılır. Bu çeşit din eğitimi, “karşılaştırmalı din eğitimi” olarak da adlandırılmaktadır. Dinî çalışmalar anlayışı hakimdir. Betimsel, objektif, tarihsel ve eleştirel özelliklerinden dolayı “din hakkında öğrenme” olarak adlandırılan bu yaklaşım herhangi bir dine haksız üstünlük sağlamayı hedeflemez. Dinlerin objektif olarak içeriklerine güdülenme eğilimi taşıması, eğitimsel yönden zayıf yönünü oluşturmaktadır. Bu ise öğrencilerin derse olan ilgilerini azaltmaktadır. Bu tür din eğitim yaklaşımı, öğrencilerin dünyası ve ilgilerini göz önüne almadığından, onların ahlaki ve manevi değer arayışlarına katkısı son derece sınırlıdır.

Dinden öğrenme, eğitimsel değeri oldukça fazla olan ve öğrencinin ihtiyaçlarını merkeze alan bir din eğitimi yaklaşımıdır. Dinî öğrenme ile dinden öğrenme arasındaki temel fark, ilkinde öğrenciden, öğretilen dinin inanç ve uygulamalarına katılması istenmesidir. Dinden öğrenmede ise öğrenci ile dinî içerik arasındaki mesafe korunur. Eğitim programını şekillendirmede dinî içerik yerine, öğrencilerin hayatı ve dünyası belirgin unsurdur. Temel soru şudur: Çocuklar ve gençler ne ölçüde ve hangi yollarla din eğitiminden fayda sağlayacaklardır? Başlıca amacı insancıllaştırmak olan dinden öğrenme yaklaşımı öğrencilerin ahlaki ve manevi gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Dinî öğrenme ve din hakkında öğrenme yaklaşımlarında, din ya çocukların çağnılıp benimsetilecek bir inanç objesi ya da eleştirel çalışmaya uygun bir konu olarak öğretilmektedir. Dinden öğrenme yaklaşımında ise din, çocuklar ve öğretmenlere odaklanır ve onlar için öğretilir. Dinin kendisi insancıllaşma sürecine yardımcı olmaktadır. Bu yaklaşımda ana hedef çocuğun eğitimine katkıda bulunmaktır. Bu sebeple bu yaklaşım “eğitimsel din eğitimi” olarak da adlandırılmaktadır. Dinden öğrenme yaklaşımına diğer bir ifade ile pedagoik açıdan uyarlanmış din hakkında öğrenme yaklaşımını da diyebiliriz.

2.2. ESKİ PROGRAMLARDA DİĞER DİNLERİN ÖĞRETİMİ

Eski DKAB ders programları ve özellikle de ders kitaplarının analizi sonucunda diğer dinlerin öğretimi ile ilgili aşağıdaki sonuçlara ulaşılabılır.

1. Diğer dinlerin öğretiminde savunmacı (confessional) bir din eğitimi yaklaşımı hakimdir. Bunu ders kitaplarında ilk başta dinlerin tasnifi konusunda görmek mümkündür. Öteki dinlere karşı geleneksel İslami bakış açısından hareketle dinler, ilahi olan ve olmayan olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. İlahi olan dinler kategorisine Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet dahil edilmektedir. İlahi dinler de kendi içerisinde aslı bozulan ve bozulmayan ilahi dinler olarak iki alt gruba ayrılmaktadır. İslamiyet ise aslı bozulmayan tek ilahi din olarak zikredilmektedir. Diğer dinler hakkında herhangi bir anlatıma girmeden, tanımlayıcı ve sınıflandırıcı bir yaklaşımla İslamiyetin diğer dinler üzerindeki üstünlüğü ifade edilmekte ve diğer dinler sonuçta aslından saptırılmış veya gerçek olmayan din sınıfı içerisinde değerlendirilmiş olmaktadır.
2. Dinlerin sunumunda bu dini kendi kavramlarıyla anlamak yerine, İslamiyetin din anlayışına göre Hristiyanlıktaki kutsal kitap, peygamberlik vb. kavramlar ölçüt alınarak öğretilmeye çalışılmaktadır. Örneğin, İslamiyetteki Allah tarafından Cebrail aracılığı ile peygambere vahyedilen ve peygamber döneminde ezberlenen ve yazılarak muhafaza

altına alınan bir kutsal kitap anlayışı esas alındığında günümüzde İslam dışında hiçbir dinin kutsal kitabı bu kritere uymamaktadır. Dolayısıyla doğrudan veya dolaylı olarak diğer dinlerin kutsal kitaplarının bozulduğu sonucu çıkmaktadır. Oysaki diğer dinlerin farklı kutsal kitap kriterleri olabilmektedir. Özellikle Hristiyanlık ve Yahudiliğin sunumunda İslamiyetin geleneksel ehli kitap anlayışı belirleyici olmaktadır.

3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında diğer dinlere verilen sınırlı yerde İslam ile bu dinler arasındaki polemiksel konulara ağırlık verilmektedir. Örneğin Hristiyanlıkla İslamiyet arasında teolojik yönden tartışmanın yoğun olduğu Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi, İncil'in mahiyeti vb konular.
4. Diğer dinlerin öğretiminde bu dinlerin yaşayan şekillerinden daha ziyade, tarihsel formlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Günümüzde bir din bağlılığının inançlarının fert, aile ve kültürel hayatı üzerindeki etkisine ve yaşanış şekline yer verilmediği anlaşılmaktadır. Dinler, monolitik olarak sunulmakta ve bir din içerisindeki çoğulculuğa yer verilmemektedir.

2.3. YENİ PROGRAMDA DİĞER DİNLER

Yeni ortaöğretim DKAB programında diğer dinlere yer verilen öğrenme alanlarını ve nasıl bir bağlamda yer verildiğini açıklamaya çalışalım.

1. İnanç öğrenme alanının 9. sınıfı kapsayan ilk ana konusu "İnsan ve Din"dir. Bu başlık altında insanın evrendeki konumu, din ve insan arasındaki ilişkilere değinilmektedir. Ayrıca "İnanmanın Çeşitli Biçimleri" konusu içerisinde tektanrıcılık, monoteizm, politeizm, gnostisizm, agnostisizm ve ateizm inanma şekilleri olarak zikredilmektedir.
2. İbadet öğrenme alanının 12. sınıftaki "Dinlerde İbadetler" ünitesi de tamamen dinlerde ibadet konusuna ayrılmıştır. Ünite üç ana başlık bulunmaktadır. Bu başlıklar şöyledir: a) Dinlerde ibadetler b) Dinlerde ibadet yerleri c) Dinlerde önemli günler ve geceler.
3. Diğer dinlere yer verilen son öğrenme alanı ise "Din, Kültür ve Medeniyet"tir. 12. sınıfta "Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri" başlığı altında dinler 4 gruba ayrılmakta ve bunlardan kısaca bahsedildikten sonra dinlerdeki benzer özelliklere değinilmektedir. Son yılların popüler konularından olan dinlerde çevre bilinci ve küreselleşen dünyadaki dinler arası ilişkiler temalarına da yer verildiği görülmektedir. Yaşayan dinler şu şekilde gruplandırılarak öğretim konusu yapılmaktadır: a) İbrahimi dinler: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet b) Hint dinleri: Hinduizm, Budizm, Caynizm ve Sihizm c) Çin ve Japon dinleri: Taoizm, Konfüçyanizm ve Şintoizm d) Geleneksel dinler.

Eski ilk ve ortaöğretim DKAB program ve ders kitapları analizini göz önüne alarak yeni DKAB programının getirdiklerini anlamaya çalışalım.

1. Eski programlardaki batıl olan ve olmayan tarzında, İslamiyetin diğer dinlere bakışını içeren dinleri derecelendirmeye yönelik geleneksel İslam anlayışının terk edildiği görülmektedir. Onun yerine daha tanımlayıcı ve günümüzde uluslararası Dinler Tarihi veya Karşılaştırmalı Dinler disiplini kabul gören bir sınıflandırmanın benimsendiği anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile genel olarak din hakkında öğrenme yaklaşımının öncelendiği görülmektedir.
2. Eski programlarda diğer dinlere göre tarihsel, teolojik ve pratik nedenlerden dolayı Yahudilik ve Hristiyanlık öğretimi diğer dinler arasında ayrıcalıklı bir konuma sahip

olmaktaydı. Program analizinde bu iki İbrahimi dine yeni programda bir ayrıcalık tanımadığı görülmektedir.

3. İnanmanın farklı biçimleri başlığı altında ateizm, gnostisizm gibi konulara yer verilmesi ise yeni bir durumdur. Muhtemelen günümüz dünyasında sayıları artan farklı inanma biçimleri konusunda öğrencilere tanımlayıcı temel bilgilerin verilmesi hedeflenmektedir.
4. İbadet öğrenme alanında dinlerde ibadet ve yerleri konusuna yer verilip, ahlak ve değerler alanında niçin diğer dinlere yer verilmediğinin veya niçin doğrudan “Din, Kültür ve Medeniyet” öğrenme alanında dinlere değinildiğinin mantığını anlamak oldukça zordur. Diğer bir ifade ile hangi mantıksal, pedagojik gerekçe ile diğer dinlerin öğretiminin programa yerleştirildiği programda da açıklanamamaktadır.
5. Dinlerle ilgili kısa bilgiler verildikten sonra ortak olan konulara değinilmesi, diğer dinleri anlamaya ve dinlerin özde birçok açıdan benzer özelliklere sahip olduğuna vurgu yapılması, çoğulcu bir din eğitimi açısından olumlu bir adımdır. Eski programlarda ve özellikle de ders kitaplarında Hristiyanlık ve Yahudilikle İslam arasındaki benzer yönlerden öte, farklı ve bu dinler arasında sorunlu olan boyutların öncelendiğini düşünecek olursak, yeni programdaki bu değişim daha iyi gözlenebilecektir.

Yeni DKAB öğretim programında, diğer dinlerin sunumunda çoğulculuk yönünde, bilimsel ve ötekini yargılamadan anlamaya çalışan bir değişimin olduğu anlaşılmaktadır. Yeni programların diğer dinleri objektif olarak öğretmeyi öngören “din hakkında” öğrenme modelini “dini öğrenme” modeline tercih ettiği görülmektedir. Din hakkında öğrenme tarzı eğitimsel değeri yönünden tartışılabilir. Onun yerine “dinden öğrenme” olarak ifadelendirilebilecek din ile ilgili kutsal metinler ve onu günümüzde yaşayan inananların fert, aile ve sosyal hayatlarındaki yansıma ve yorumlarını da içeren bir yaklaşımın pedagojik olarak öğrencilerin ilgisini daha çok çekeceği bir gerçektir.

Yeni programda 7 öğrenme alanı bulunmaktadır ve ortaöğretimin de 4 yıl olduğu düşünülecek olursa 28 temel ünite bulunmaktadır. İslam dışı dinlere ise 3’e yakın temel ünite ayrılmaktadır. Nicelik olarak % 10 civarında diğer dinlere yer verilmektedir. Bu oranın yeterli olduğunu söylemek oldukça zordur. Özellikle, üyesi olmaya çalıştığımız AB ülkelerinde halkların büyük çoğunluğunun Hristiyan dinine bağlı olduğu düşünülecek olursa, en azından Hristiyan din ve kültürüne özel bir önem verilmesi ve programda daha geniş şekilde ele alınması gereklidir. Ayrıca program Hristiyan ve Yahudi dinine mensup öğrencilerin yoğun olduğu bölgelerdeki okullarda bu dinlere ayrılan sürenin daha fazla olmasını sağlayacak bir esnekliğe sahip olmalıdır.

Son olarak, Türkiye gibi dindarlık düzeyi Batı ülkelerine göre oldukça yüksek olan ve geleneksel öğretiminde kurtuluşun ancak İslamda olduğu iddiasından hareketle diğer dinler konusunda dışlayıcı eğilimin fazla olduğu bir din anlayışının yaygın olduğu bir ülkede, çoğulcu bir din eğitimi anlayışının bu dersin paydaşları tarafından hangi düzeyde kabul görüp görmeyeceği, üzerinde düşünülmesi gereken konulardandır.

3. YENİ ORTAÖĞRETİM DKAB ÖĞRETİM PROGRAMININ DIŞ ÖLÇÜTLER BOYUTUNDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümün amacı T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu’nun 31.03. 2005 tarih ve 16 sayılı kararı ile ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıflar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programının, 1992 yılından beri yürürlükte olan öğretim programı ile arasındaki farklılıkları temele aldığı yaklaşım, içerik, amaçlar, öğrenme ve öğretme durumları ve ölçme değerlendirme açısından karşılaştırmaktır.

3.1. TEMELE ALINAN YAKLAŞIM

Birçok yenilik getirici bakış açısı bulunan yeni DKAB öğretim programı hazırlanırken, öğrencinin aktif kılındığı program geliştirme yaklaşımları ve alan ile ilgili bilimsel kriterler olmak üzere iki temel husus gözetilmiştir. Böylelikle yeni programda temele alınan yaklaşımlara, **eğitimsel yaklaşımlar** ve **dinbilimsel yaklaşımlar** olmak üzere iki başlıkta ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir. Öğretim programında belirtildiği şekilde bu yaklaşımları aktardıktan sonra bazı değerlendirmelerde bulunmaya çalışalım.

Yeni programda **eğitimsel yaklaşımlar** olarak, çağdaş gelişmeler ışığında öğrenciyi merkeze alan yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zeka, öğrenci merkezli öğrenme ve kavramsal yaklaşım temele alınmıştır.

Bilginin, duyularımızla ya da çeşitli iletişim kanallarıyla edilgin olarak alınan ya da dış dünyada bulunan bir şey olmadığını; aksine bilginin, bilen (öğrenen) tarafından kendi yaşantılarına ve çevreyle etkileşimine dayalı olarak yapılandırıldığını savunan yapılandırmacı yaklaşıma göre, öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, anlam kurma, uygulama ve değerlendirme önemli kavramlar olarak ifade edilmektedir. Öğrenci merkezli öğrenmeyi temel alan yapılandırmacı yaklaşım, öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğine ağırlık vermektedir.

Yapılandırmacı yaklaşımı destekler mahiyetteki programda kavramsal bir yaklaşım da izlenmiştir. Din öğretiminde kavramsal yaklaşım, din ve ahlakla ilgili bilgilerin kavramsal temellerinin oluşturulmasına daha çok zaman ayırmayı ve böylece kavramsal ve işlemsel bilgiler arasında ilişkiler kurmayı gerektirmektedir. Benimsenen kavramsal yaklaşımla, öğrencilerin somut deneyimlerinden, sezgilerinden, dinî ve ahlaki anlamlar oluşturmalarına ve soyutlama yapabilmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu yaklaşımla dinî ve ahlaki kavramların geliştirilmesinin yanı sıra, bazı önemli becerilerin (problem çözme, iletişim kurma, akıl yürütme vb.) geliştirilmesi de hedeflenmiştir. Öğrencilerin aktif şekilde din ve ahlaki öğrenirken problem çözmeyi, çözümlerini ve düşüncelerini paylaşmayı, açıklamayı ve savunmayı, din ve ahlaki hem kendi içinde hem de başka alanlarla ilişkilendirmeyi öğrenmeleri hedeflenmektedir.

Programa konu edinilen gerek İslam dini ve gerekse diğer dinler hakkındaki bilgilerin nasıl ya da hangi yaklaşımla elde edilebileceği hususunda da **dinbilimsel yaklaşım** olarak Kur'an merkezli, mezhepler üstü ve birleştirici bir yaklaşım benimsenerek, İslam kaynaklı bütün dinsel oluşumları kuşatacak kök değerler öne çıkarılmıştır. İnanç, ibadet ve ahlak alanlarıyla ilgili bu değerlerin, Kur'an'la ve Hz. Peygamberin çabalarıyla oluşturulan ve bütün Müslümanları birleştiren ortak paydalar olmasına özen gösterildiği belirtilmektedir. Diğer dinlere de yer verilerek dinler arası açılımlı bir yaklaşımın hedeflendiği ve dersin doktrin ve mezhep merkezli bir din öğretimine dönüşmemesine özen gösterildiği açıklanmaktadır.

Yeni program için saydığımız bu temele alınan yaklaşımlara, eski ortaöğretim DKAB dersi programında açık bir şekilde rastlanmamaktadır. Eski programda eğitimsel ya da dinbilimsel yaklaşım olarak herhangi bir yaklaşımın ismi söylenmemektedir. Programın uygulanmasıyla ilgili ilkelerden ve programın amaçları, özel amaçları ve içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla, eğitimsel yaklaşım olarak öğretmen merkezli, öğrencinin daha çok hazır olarak sunulan bilgileri kavramasını bekleyen ve bu şekilde önceden öğrencilere belirlenmiş istendik davranışları kazandırmayı hedefleyen bir yaklaşım söz konusudur. Öğrenme modeli olarak

diğer derslerde olduğu gibi davranışçılık esas alınmıştır. İslam içerisindeki çoğulculuğa yer verilmemiştir. Diğer dinlerle ilgili konular, okullarda bazı sınıflarda farklı dinlere bağlı öğrencilerin olabileceğinden hareketle programa dahil edilmiştir.

Eğitimsel yaklaşım olarak sıralananlar, okullarda yeni program anlayışı içerisinde geliştirilen diğer konularla aynı özellikleri taşımaktadır. Yapılandırmacı öğrenme teorisinin, din öğretiminde hangi düzeyde uygulanabileceği, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Özneci bilim anlayışının öğrenme teorisine yansması olarak düşünülecek yapılandırmacı öğrenme modeli, bilgiyi her insanın kendisinin oluşturduğunu ve öğrenenden bağımsız bir öğrenmenin olmadığını iddia etmektedir. Batıda büyük ölçüde fen bilimleri ve matematik alanında uygulanan bu öğrenme teorisinin, din öğretiminde ne düzeyde uygulanabileceği tartışmalıdır. Çünkü dinde, fertlerin anlamasından ve algılamasından bağımsız dini inançlar, doktrinler ve pratikler bulunmaktadır. Bunlara herkesin anlayışına göre değişmeyen nesnel esaslar olarak inanılmaktadır. Dini inancın inanlar üzerindeki etkileri ve kültürel hayatla iletişimi ve yorumu öznel olabilir. Yapılandırmacılık konusu yeni olduğu için din öğretimindeki özel konununun sınıf ortamında göz önüne alınması ve öğretmenler tarafından hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde aşırı derecede görelî olan bir din öğretimine neden olabilir. Bu noktada yapılandırmacı yaklaşıma göre dinin doktrin, pratik vb. boyutlarından daha çok, dinlerin fert ve toplum yaşamına etkilerinin incelenmesi anlamlı olacaktır.

Dinbilimsel bir din eğitimi pedagojisine literatürde doğrudan rastlamak oldukça zordur. Programı hazırlayanların tanımladığı şekliyle dinbilimsel yaklaşım, İslamın temel değerleri ve ortak yönleri konusunda doğru bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Herhangi bir yorumu telkin etmeyi öngörmemektedir. Dinbilimsel olarak isimlendirilen bu yaklaşımdan tam olarak ne kastedildiği yeterince açık olmayıp, oldukça eklektik bir yaklaşım izlenimi vermektedir. Ancak bu yaklaşımın önceki programlardaki geleneksel savunmacı din eğitimi yaklaşımından farklı olduğu da bir gerçektir. Bu yaklaşımda İslamla ilgili bilgilerde Kur'an merkezli mezhepler üstü kök değerlere yer verildiği ifade edilmektedir. Bir yönden modern İslam söylemini çağrıştırmaktadır. Ancak program içeriğinde mübarek gün ve geceler, öte dünyaya uğurlama gibi konulara yer verildiği düşünüldüğünde ise bu tanımın tam geçerli olmadığı görülmektedir.

3.2. İÇERİK

Yeni öğretim programlarında, içeriklerin düzenlenmesinde genellikle tematik yaklaşım göz önüne alınmıştır ve bu çerçevede öğrenme alanları belirlenmiştir. Öğrenme alanlarının altında ünitelere ve konulara yer verilmiştir. Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapı olarak tanımlanarak, DKAB dersi için yedi öğrenim alanı belirlenmiştir. Bu alanlar şöyledir:

1. İnanç
2. İbadet
3. Hz. Muhammed
4. Vahiy ve Akıl
5. Ahlak ve Değerler
6. Din ve Laiklik
7. Din, Kültür ve Medeniyet

Yeni programda öğrenme alanları, 9. sınıfta başlayıp 12. sınıfa kadar devam etmektedir. Her sınıfta, yedi öğrenme alanından her birisi için bir ünite bulunmaktadır. Örneğin inanç öğrenme alanıyla ilgili 9. sınıfta “İnsan ve Din” ünitesi işlenirken, 10. sınıfta “Allah İnancı”, 11. sınıfta “İnsan ve Kaderi”, 12. sınıfta ise “Dünya Hayatı ve Ahiret” ünitesi yer almaktadır. Programın her öğrenme alanı “Öğrenme Alanları” başlığı altında, ayrı ayrı alt başlıklar halinde ve belli bir düzen içinde ele alınarak açıklanmış; önemi üzerinde durulmuş; beceri olarak geliştirilmesine dönük genel bilgiler verilmiş; ilgili kazanımların hangi başlıklar altında listelendiği belirtilmiştir.

Önceki programda içerik üniteler ve alt başlıklardan oluşturulmuştur. Örneğin 9. sınıf 1. ünitesi olan Din ünitesi, “Dinin Tanımı”, “Din ve İnsanlık” ve “İslam Dini Açısından Dinin Gelişimi” başlıklarından oluşmuştur. Önceki programda, programın bu başlıklar üzerine yapılandırılışına dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Bu durumda yeni programda, programın hangi öğrenme alanları üzerine yapılandırıldığı ilgili başlıklar altında, gerekçesiyle birlikte belli bir düzen içinde ele alınmıştır. Önceki programda bununla ilgili herhangi bir açıklama yapılmamış; gerekçesi belirtilmeksizin ve yeterli bir düzen kaygısı güdülmeksizin, ünite ve konular sıralanmıştır.

Yeni programda yer alan öğrenme alanlarını, eski programla ortak ve farklı konularıyla karşılaştırarak daha yakından incelemeye çalışalım.

İnanç Öğrenme Alanı: Yeni programda inanç öğrenme alanıyla ilgili olarak, “**İnanç, bir tanıya, bir dine gönülden inanma ve bağlanma anlamına gelmektedir. Dinlerin esasını oluşturur. İslam dininde, bu inancın kesin bilgiye dayalı, temellendirilmiş ve gönülden benimsenmiş olması gerekir**” tanımlamasına yer verilerek, 9. sınıfta “**İnsan-Din İlişkisi**”, 10. sınıfta “**Allah İnancı**”, 11. sınıfta “**İnsan ve Kaderi**” ile 12. sınıfta “**Ahiret İnancı**” ünitelerine yer verilmiştir.

Önceki programda ise inanç konusuna bir öğrenme alanı içerisinde düzenli bir şekilde rastlanmamakla birlikte, 9. sınıfın 1. ünitesinde “Din ve İnsan İlişkisi”, 10. sınıfın 1. ünitesinde “İslamın İnanç Esasları”, 11. sınıfın 1. ünitesinde “Allah’ın Yaratma Sıfatı” ve yine 11. sınıfın 2. ünitesinde “Allah Alemlerin Rabbidir” konularına yer verilmiştir.

Yeni programda, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinden dolayı öğretime konu edilmesi zor olan ve bundan dolayı önceki öğrenmelerde yeterince açık ve doğru olarak anlaşılabilen kader ve ahiret inancı özellikle 11. sınıfta “İnsan ve Kaderi” ve 12. sınıfta “Dünya Hayatı ve Ahiret” üniteleriyle ayrı başlıklar halinde yer almaktadır. İslam inanç sistemi içerisindeki temel konular ve hayat felsefemiz üzerindeki etkileri, bu konuların her seviyede doğru bir şekilde kazandırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu anlamda yeni programın içerik açısından bu eksikliği giderdiği söylenebilir.

Din ve insan arasındaki ilişki ile Allah inancı, her iki programda da yer alan konulardır. Ama yeni programda Allah inancının da yine daha geniş bir şekilde ele alındığı söylenebilir. Buna karşılık eski programda yer alan dinin tarihsel gelişimine yeni programda yer verilmemeyip, inanma biçimleri konusuna yer verildiği (gnostisizm, agnostisizm vb.) görülmektedir.

İbadet Öğrenme Alanı: Yeni programda bu öğrenme alanı şu şekilde tanıtılmaktadır:

“İbadet, Allah’ın buyruklarını yerine getirmek, Allah’ın yarattığı bir insan olarak ona şükran ifade eden davranışlarda bulunmak demektir. İnancını gerçekleştiren kişi, inandığı dinin ibadetlerini yerine getirmeye özen gösterir.” İbadet öğrenme alanı ile

İlgili olarak 9. sınıfta “**Temizlik**”, 10. sınıfta “**İslam’da İbadetler**”, 11. sınıfta “**İslam’da İbadetlerin Faydaları**” ve 12. sınıfta “**Dinlerde İbadetler**” üniteleri yer almaktadır.

Yeni programda 9. sınıfta temizlik ibadet ilişkisine değinilirken, gusül ve namaz abdestiyle birlikte teyemmüme de yer verilmektedir. Bunun yanında eski programda hiç yer almazken, 10. sınıfta başlıca ibadetler konusu ile namaz, oruç, zekat, hac ve kurban tanıtılmaktadır. Ayrıca yine aynı üniteye yeni olarak ibadetlerle ilgili ilkelere de yer verildiğini görmekteyiz. 11. sınıfta, önceki programa göre, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarının daha geniş bir şekilde yer aldığı, 12. sınıfta ise ibadetlerin, diğer dinlerdeki şekillerinin ve ibadet mekânlarının işlendiği görülmektedir.

Eski programda ibadetler konusuna, sadece 10. sınıfın 1. ünitesinde “İslamda ibadet anlayışı” ve “inanç ibadet ilişkisi” başlıklarıyla yer verilmektedir.

Yeni ilköğretim DKAB programı henüz yürürlüğe girmemiştir. Uygulamada olan programda ise ibadetler konusunda yer alan konuların çoğunluğuna değinilmektedir. Aynı bilgilerin çok az farkla ortaöğretimde tekrar edilmesi öğrenciler için dersi sıkıcı hale getirebilir. Bu dönemdeki gençler gelişim özellikleri itibarıyla, küçüklüklerinden beri çevrelerinde ve ilköğretimde karşılaşmış oldukları bu ibadetlerden ziyade, dinle ilgili tartışmalı ve felsefi konulara ilgi duymaktadırlar. Hayata anlam vermede dinin rolü onlar için önem taşımaktadır. İbadet konularıyla ilgili öğrenciden gelebilecek sorulara öğretmen zamanı içerisinde cevap verebilir.

Hz. Muhammed Öğrenme Alanı: Yeni programda Hz. Muhammed ve bu öğrenme alanıyla ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir.

“Hz. Muhammed, Allah’ın insanlığa gönderdiği son peygamberdir. O, getirdiği mesajla insanlığa önemli katkılarda bulunmuş, inanan ve inanmayan pek çok insanın saygısını kazanmıştır. İnsanlığa rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed, İslam dininin doğru anlaşılması ve uygulanmasında en güzel örnektir. O, fikir ve davranışlarıyla günümüz insanını etkilemeye devam etmektedir.” Hz. Muhammed Öğrenme Alanı, “**Hz. Muhammed’in Hayatı**”, “**Kuran’a göre Hz. Muhammed**”, “**Hz. Muhammed’in Örnekligi**” ve “**Hz. Muhammed’i Anlama**” ünitelerini içermektedir.

Yeni programda bu amaçlarla belirtilen öğrenme alanıyla ilgili olarak 9. sınıfta Hz. Muhammed’in hayatı anlatılmakta, 10. sınıfta Hz. Peygamberin peygamberlik ve insani yönlerine Kur’an perspektifinden bakılmakta, 11. sınıfta Hz. Muhammed’in örnekligi üzerinde durulduktan sonra, 12. sınıfta O’nun nasıl anlaşılacağı yer almaktadır.

Eski programda ise Hz. Muhammed ile ilgili olarak doğrudan bir konu bulunmamasıyla birlikte 9. sınıfta “Son Din Müslümanlık” konusu çerçevesinde İslamın doğuşu, ilk Müslümanlar ve Hz. Muhammed’in aile çevresi hakkında bilgi verilmekte ve bazı konuların sonunda da o konuyla ilgili Hz. Muhammed’in görüşlerine yer verilmektedir.

Programdaki bu yeni alan, toplumumuzda son yıllarda gelişen peygambere gösterilen ilginin (kutlu doğum haftası etkinlikleri gibi) bir tezahürü olarak da değerlendirilebilir. Ancak lise düzeyinde peygamber konu edilirken iyi bir şekilde planlanmasına ve öğrenenin hareketin ağırlık merkezi yapılmasına dikkat edilmelidir. Bu durumda bu konular işlenirken öğrencileri sıkıkmamak, gereksiz tekrarlara düşmemek için öğreticilere çok iş düşmektedir. Öğreticiler konuları gerekli materyallerle zenginleştirebilir, öğrencilerin konulara eleştirel bir gözle bakmasını sağlayabilir ve olayları sadece tarihsel bir kronoloji olarak değil, konular üzerinde düşündürerek sunabilirse öğrenme alanı amacına ulaşabilir. Ayrıca 10. sınıftaki

“Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” ünitesiyle 12. sınıftaki “Hz. Muhammed’i Anlama” ünitesi, doğru bir peygamber ve sünnet anlayışının gelişmesine katkı sağlaması açısından olumlu değerlendirilebilir.

Bu öğrenme alanıyla ilgili bir hatırlatma gereklidir; eski ilk ve ortaöğretim programlarında Hz. Muhammed konusuna çok sınırlı olarak değinilmiştir. Bu eksiklik yapılan bazı ampirik çalışmalarda dile getirilmiştir. Yeni hazırlanan programlarda bu eksikliğin giderildiği görülmektedir. Ancak şu anda yürürlükte olan ilköğretim DKAB programındaki düzeyde, yeni hazırlanmakta olan programda da bu konuya detaylı olarak yer verildiği takdirde bu ortaöğretim öğrencileri için tekrar beraberinde getirecektir. Bu ise pedagojik boyuttan derse olan ilginin ve verimin azalmasına neden olabilir. En azından farklı seviyelerde Hz. Muhammed’in nasıl anlatılması gerektiği üzerine eğitimsel değeri yüksek ve öğrencilerin konuya farklı açılardan bakmasını sağlayacak materyaller hazırlanmalıdır.

Vahiy ve Akıl Öğrenme Alanı: Bu alanla ilgili yeni programda şunlar belirtilmektedir:

“Allah’ın Hz. Muhammed’e gönderdiği vahiylerin tamamı Kur’an’da toplanmıştır. Dolayısıyla Kur’an, tamamıyla vahiy mahsulüdür. Allah’ın insanlığa buyruklarını içermesi ve son ilâhî kitap olması bakımından İslam inancında Kur’an’ın önemli bir yeri vardır. Allah’ın vahyettikleri içinde aklın algılayamadığı hususlar da bulunmaktadır. Aklın algılama sınırları içindeki vahiyler aklın ilkeleriyle ters düşmez; akıl ve vahiy birbirini tamamlar. Bununla birlikte Allah, vahyin anlaşılması ve yorumlanmasında akıl hakem kılmıştır. Dolayısıyla akıl ve vahiy dinin iki önemli kaynağıdır. İslam düşüncesinde ortaya çıkan bütün yorumlar dinin anlaşılmasıyla ilgili olup akıl ve vahiyle doğrudan ilgilidir.”

Bu öğrenme alanıyla yeni olarak, Kur’an-ı Kerim 9. sınıfta geniş bir şekilde iç düzeni ve tarihi ile tanıtılmakta, 10. sınıfta anlaşılması ve yorumlanması üzerinde durulmakta, 11. sınıfta İslam düşüncesindeki yorumlar el alınmakta ve 12. sınıfta ise İslam düşüncesindeki tasavvufi yorumlara yer verilmektedir.

Eski programda bu öğrenme alanıyla ilgili doğrudan herhangi bir konuya yer verilmemiştir. Sadece 11. sınıfın “Türk İslam Kültür ve Uygarlığı” ünitesinde İslam düşüncesi ve tasavvuf konusu yer almıştır.

Bu yeni öğrenme alanında İslam içerisindeki farklı yorumların zenginlik olarak görülmesi ve İslam içerisindeki çoğulculuğa referans yapılması bir yeniliktir. Fakat bununla birlikte ülkemizde bulunan İslamın farklı yorumlarından en belirgin olan Aleviliğin programda yeterince yer aldığı söylemek zordur. Bu eksikliğin okuma parçalarında ilgili konulara yer verilerek giderilmeye çalışılması çok da anlamlı görülmemektedir. Okuma parçalarının her zaman dersin diğer konuları gibi gündeme getirilmediğini düşünecek olursak, söylediğimiz daha da anlam kazanmaktadır.

Yeni programda çoğulcu anlayışın bir göstergesi olarak, programda yer alan bu anlayış farklılıklarının sebepleri üzerinde durulmakta ve bu farklılıklardan doğan oluşumlar tanıtılmaktadır. Bu tanıtımla hiçbir İslamî yorumun İslamla özdeşleştirilemeyeceğinin kavratılması amaçlanmaktadır. İşte bu noktada bireylere doğrunun tek olmadığı, değişik yorumların olabileceği ve din anlayışlarında da insanların çeşitli nedenlerden dolayı farklı düşünebileceği kavratılabilirse, kendi dışındaki yorumlara da saygı duyan, onları da kabul eden bireyler yetiştirilmesine katkı sağlanabilir.

Yeni programda İslam düşüncesindeki fıkhî yorumlar sayılırken, klasik ilmihal öğretisinden farklı olarak Caferiliğe de yer verildiği görülmektedir. Yine 12. sınıfta tasavvufî yorumlara yer verilirken, kültürümüzdeki etkin olan tasavvufî yorumlar olarak Yeseviliğe, Mevleviliğe, Alevi-Bektaşiliğe ve Ahiliğe yer verilmektedir. Kültürümüzdeki etkin tasavvufî yorumlar belirlenirken, hangi kriterin dikkate alındığı belirgin değildir. Ülkemizde burada ele alınanların bazılarından daha fazla mensubu bulunan tasavvufî oluşumların var olduğu bir gerçektir.

İçerik dikkate alındığında bu öğrenme alanının başlığının “Vahiy ve Akıl” yerine “Vahiy ve Yorumu” şeklinde değiştirilmesi daha isabetli olacaktır.

Ahlak ve Değerler Öğrenme Alanı: Yeni programda ahlak ve değer tanımları olarak şunlar yer almaktadır:

“Ahlak, bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda buldukları davranış biçimleri ve kuralları, değer ise yüksek, yararlı ve manevî nitelikler olarak tanımlanmaktadır. Dinlerin ortak ahlakî değerleri olduğu gibi birbirinden farklı değerleri de vardır. Bununla birlikte, ahlakî değerleri yerleştirmek ve yaymak için gelmiş olan dinlerle ahlak ve değerler arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. İslam, güzel ahlakî tamamlamak için ve insanî değerleri yüceltmek için gönderilmiştir. Dinin öğreniminde ‘Ahlak ve Değerler’ alanı önemli bir yer tutar.”

Yeni müfredatta bu saptamalarla, 9. sınıfta değerler ve aile konusuna, 10. sınıfta “Haklar, Özgürlükler ve Din” ünitesine, 11. sınıfta “İslam ve Barış” ünitesine ve 12. sınıfta “Tövbe ve Bağışlanma” ünitesine yer verilmektedir. Yeni programda ahlakla birlikte değerlere yer verilmesi müfredattaki yeniliklerdendir.

Önceki programda ise dinin önemli bir boyutu olan ahlakla ilgili olarak çeşitli ünitelerde din ahlak ilişkisi, ahlak vicdan ilişkisi, ahlakî görevler, örf ve âdetlerin ahlakla ilişkisi, milli ahlak, milli seciye gibi konulara yer verilmiştir.

Küreselleşme ve son yıllarda dünyadaki gelişmelerle sevgi, barış, hoşgörü, hak, özgürlük gibi evrensel nitelikteki değerlerin önemi artmaktadır. Fakat diğer yandan da yine küreselleşme ve iletişim araçlarındaki ilerlemelerle birlikte popüler kültür, yerel değerlerle aile gibi temel kurumlarımızı olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Her iki durum da öğretimde değerlere etkin bir şekilde yer verilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda yeni programda ahlak ve değer konularına eski programdan çok daha fazla yer verilmesi olumlu değerlendirilebilir. Programın genel yapısı içerisinde de bu derste kazandırılması öngörülen değerler sıralanmaktadır. Sıralanan bu değerlerin, geleneksel ve modern değerleri birlikte içerdiğini görmekteyiz.

Son yıllarda dünyada bir kısım insanların İslam adına terör eylemleri gerçekleştirmesi, özellikle 11 Eylül’den sonra İslamın daha çok şiddetle birlikte anılmaya başlanmasına neden olmuştur. Bunun yanlış bir kanaat olduğunun gösterilmesi amacıyla İslamın özünde varolan barış, hoşgörü, sevgi gibi değerlerin daha fazla öne çıkarılması için diğer öğrenme alanlarındaki referanslarla birlikte, yeni programda 11. sınıfta “İslam ve Barış” ünitesi tamamen bu konulara ayrılmıştır.

Ayrıca ahlakî özelliklerin ve değerlerin konu edilmesinde, önceki programda konular, toplumsal ödevler, yurttaşlık ve vatandaşlık bilinci gibi açılardan ele alınırken yeni programda ahlakî özelliklerin özellikle bireysel yönlerine vurgu yapılmıştır. Hem programın temel yaklaşımının hem de dünya insan haklarını esas alan gelişmelerin daha bireyselci bir

program anlayışına sebebiyet verdiği söylenebilir. Böylelikle ahlak ve değerler öğrenme alanında 10. sınıfta haklar, özgürlükler ve bunların din ile ilişkisine yer verilmiştir. Eski programda sorumluluklar merkezli bir vatandaşlık ve din bilinci ön planda iken yeni programda hakları temele alan bir vatandaşlık ve din anlayışına doğru bir değişim söz konusudur. Bir anlamda Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci ile daha çok gündeme gelen ve bireyin haklarını önceleyen İnsan Hakları anlayışının programa yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

Din ve Laiklik Öğrenme Alanı: Bu öğrenme alanı yeni programda şöyle açıklanmıştır:

“Bir din olarak İslam, Allah tarafından akıl sahibi insanları kendi iradeleriyle mutluluğa ulaştırmak için gönderilen kurallar bütünüdür. Laiklik ise, devlet ile din işlerinin ayrılığı; devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından tarafsız olması demektir. Bazı dinlerin mensupları, zaman zaman siyasî otoriteyi ele geçirerek kendi inançlarını başkalarına zorla kabul ettirmek istemişlerdir. Dinlerin bu tutumu karşısında, farklı din ve inançtaki insanların inanç ve ibadet özgürlüğünü teminat altına almak için laiklik anlayışı geliştirilmiştir.”

Milli eğitimimizin genel amaçları açısından Atatürk ilke ve inkılapları, bütün programlarda öğrencilere kazandırılmaya çalışılan öncelikli konulardır. Bu bağlamda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programlarında da bu ilke ve inkılaplara ilgili konularda değinilmektedir. Bu konulardan en fazla, DKAB dersi ile doğrudan ilgili olan laikliğe yer verilmektedir. 9. sınıfta “Laiklik ve Din”, 10. sınıfta Atatürk ve Din, 11. sınıfta “Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri” ve 12. sınıfta “Atatürk ve Din Öğretimi” üniteleri işlenmektedir.

Önceki programda ise Atatürk ve laiklikle ilgili olarak 11. sınıfta “Atatürk'ün Dinimiz ve Laiklikle İlgili Görüşleri” adlı üniteye yer verilmiştir. Bununla birlikte bazı konularla ilgili olarak da Atatürk'ün görüşlerine yer verilmiştir.

Laiklik Cumhuriyetimizin temel değerlerinden biridir. Ancak laikliğin ne olduğu ülkemizde oldukça tartışılan bir konudur. Yeni programda ülkemizin laiklik konusunda yaşadığı tecrübeler Atatürk merkezli ve din hizmetleri çerçevesinde yer verilmiştir. Bununla birlikte laikliğin ülkemiz tecrübesinin yanında, dünyada farklı anlayış ve tecrübelerinin de olduğunun, lise düzeyinde öğrencilere anlatılması önem taşımaktadır. Yeni program ise bu konuya yeterince yer vermemektedir. Örneğin, bu öğrenme alanında laiklik açısından farklı yaklaşımlara sahip bir iki ülkeden örnekler verilmesi, öğrencilerin konuya daha evrensel boyutta bakmalarına yardımcı olacaktır.

Yeni müfredatın öncekinden farklı olarak “Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri” ve “Atatürk ve Din Öğretimi” ünitelerine laikliğin yanında yer vermesi olumlu olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin günümüzde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumların nasıl kurulduğu ve yine günümüzde tartışma alanı olan din öğretiminin tarihsel gelişimi hakkında bilgi sahibi olmaları, günümüzü değerlendirmeleri açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Din, Kültür ve Medeniyet Öğrenme Alanı: Birbiriyle ilişkisel olarak iç içe geçmiş kavramlardan oluşan bu öğrenme alanıyla ilgili olarak yeni programda 9. sınıfta “Türkler ve Müslümanlık” ünitesine, 10. sınıfta “İslam ve Bilim”, 11. sınıfta “İslam ve Estetik”, 12. sınıfta ise “Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri” ünitelerine yer verildiği görülmektedir.

Önceki programda ise, 9. sınıfta “Dinler ve Özellikleri” ile 11. sınıfta “Türk-İslam Kültür ve Uygarlığı” ünitelerine yer verilmiştir.

Türklerde İslam anlayışının oluşmasında etkin olan şahsiyetlere yer verilmesi yeni programdaki önemli yeniliklerdendir. Türklerin geleneksel dinlerinden sonra 10, 11. ve 12. yüzyıllarda İslamı kabul etmelerinde etkin olan şahsiyetleri tanımak günümüz açısından önemlidir. Sonuçta, o zamanki Türkler farklı bir din ve medeniyeti öz yapılarını koruyarak kendilerine uyarlayabilmişlerdir. Bu durum, günümüzde aynı olmasa bile Batı medeniyeti karşısındaki tutumumuza örnek teşkil edebilecektir. Bu yüzden bu dönemi ve şahsiyetlerini iyi tanımak bizim için önem arz etmektedir.

Yeni programda farklı dinlerin öğretimine yeterince yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Diğer dinlere 12. sınıfta "Dinlerde İbadet" ve son ünite "Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri" olarak yer verilmiştir. Küreselleşmeden, medeniyetler arası ittifaktan, dinler arası diyalogdan farklı din sahibi insanların artan ilişkilerinden, dünya çapında uzlaşma kültürünün oluşum ihtiyacından ve bizim için Avrupa Birliği sürecinden bahsederken, karşımızdaki insanları ve onların dinlerini her zamankinden daha fazla öğrencilere tanıtmamız gerekmektedir. Bu çerçevede özellikle İslam dışı diğer dinlerin yaşayan şekillerinin yanı sıra Türkiye'nin AB perspektifi de göz önüne alınarak Hristiyanlık konusuna detaylı olarak yer verilmelidir.

Dinler arası diyalog ve medeniyetler ittifakı gibi süreçler de dünyanın bu yönde gittiğini göstermektedir. Yeni müfredat, küreselleşen dünyada dinler arası ilişkileri aynı üniteye bir başlık olarak işlemektedir. Ancak günümüz konjonktürünü düşündüğümüzde bu konulara daha fazla yer verilmesi gerekliliği anlaşılabilmektedir.

Yeni programda, sınırlı da olsa yer alan diğer dinlerin, önceki programdan farklı olarak değişik biçimde sınıflandırıldığı görülmektedir. Eski programda ilahi dinler diyebileceğimiz Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyetten, İbrahimi dinler olarak bahsedilmektedir. Önceki programda yer alan ve dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan Hint ve Çin dinlerine yeni programda da yer verilmiştir.

Son olarak yeni programda tekrar işlenmeyen konulara genel olarak bakıldığında karşımıza en fazla milli birlik beraberlik, devlete karşı görevlerimiz, örf ve âdetlerimiz gibi konular çıkmaktadır. Böylelikle yeni öğretim programlarında vurgunun bireye ve onun hak ve özgürlüklerine yapıldığı görülmektedir.

3.3. AMAÇLAR

Yeni programın önceki programdan farklılaştığı önemli ayrımlardan biri de öğrenme çıktıları için kullanılan terminolojidir. Önceki programda "amaç" ve "hedef" davranışlardan bahsedilirken yeni programda bu terminoloji terk edilerek yerine "kazanım" ifadesi kullanılmıştır. Bu kullanımın programın benimsediği felsefi yaklaşıma uygun olduğu söylenebilir. Programda "kazanım" sözcüğü kullanılarak daha çok öğrenciyi merkeze alan bir tutum takınılmıştır. Kazanımların, eğitim sürecinin sonunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, değer, beceri ve tutumları kapsadığı; dolayısıyla, öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişmelerinin, kazanımların edinilmesine bağlı olduğu; kazanımların, programda öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrenme alanının özelliğine göre 9. sınıftan 12. sınıfa kadar verilmiş olduğu; kazanımların yazılımlarında genelde bir mantık bütünlüğünün gözetildiği görülmektedir.

Yeni DKAB ortaöğretim programını amaçlar bağlamında ele alacak olursak genel amaçlar, temel beceriler ve değerler başlıkları yardımıyla konuyu açıklayabiliriz.

a. Genel Amaçlar: Yeni DKAB ortaöğretim programında Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak 38 adet genel amaç sayılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: İslamın iman, ibadet ve ahlak esaslarını tanı; inancını akılla bütünleştir; dinin "hukukun üstünlüğü"nü esas aldığı kavrar; toplumdaki farklı dinî anlayış ve yaşayışların dinin özü ile ilgili olmayıp, sosyal bir olgu olduğu bilincine varır; din alanında yetkin olan ile olmayana ayırır; Allah ile iletişim kurmada yapay engelleri aşar; aklın, dinî sorumluluğun temel şartı olduğunu, dinin aklın kullanılmasını istediğini ve bilimsel bilgiyi teşvik ettiğini benimser; doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt eder; Hz. Muhammed'in örneğini analiz eder; İslam dininde Kur'an-ı Kerim'e verilen önemi kavrar; birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü özümser; kader kavramını yanlış yorumlayarak sorumluluktan kaçınılamayacağı bilincine sahip olur; toplumdaki dinî ve ahlaki davranışları tanı; öğrenilen ahlaki değerleri içselleştirir.

b. Temel Beceriler: Yeni programın becerilere ağırlık verdiği gözlenmektedir. Temel becerilerden kastedilen öğrenme alanlarındaki gelişimleriyle bağlantılı olarak öğrencilerin yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da 12. sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları becerilerdir. DKAB dersi öğretim programının içerdiği kazanımlarla, öğrencilerde bu temel becerilerin gelişeceği ifade edilerek programla ulaşılması beklenen 25 üst beceri sayılmıştır. Bunlar, "Ahlaki ve hoşgörülü davranma, eleştirel düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, metinler arasında anlam ilişkisi kurma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme, Türkcüyi doğru, güzel ve etkili kullanma, çevre bilinci, öğrenmeyi öğrenme, kendini tanıma, duyu yönetimi, sorumlu bir şekilde davranma, farklılıklara saygı, sosyal değişim, katılım ve iş birliği, amaç belirleme, karşılıklı bağımlılık, süreklilik, etkileşim, zamanı ve mekânı doğru algılama, kendini ifade etme" olarak belirtilmiştir.

c. Değerler: Yeni DKAB öğretim programında yukarıda belirtilen temel becerilerin yanı sıra, değerlerin öğretiminin de ön plana çıktığı görülmektedir. DKAB dersi öğretimi programında içselleştirilmesi öngörülen değerler olarak, adil olmak, aile kurumuna önem vermek, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, ölçülülük, yumuşak huyluluk, güvenilir olmak, kanaatkârlık, cömertlik, sabır, samimiyet, namuslu olmak, alçak gönüllülük, sözünde durmak, emanete riayet etmek, hakikat sevgisi, kardeşlik, duyarlılık, doğruluk, dürüstlük, estetik duyarlılık, hoşgörü, misafirperverlik, saygılı olmaya önem vermek, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik, paylaşımcı olmak ve fedakarlık sayılmıştır.

Değerler öğretimine programda doğrudan yer verilmesi bir yeniliktir. Son yıllarda dünyada değer odaklı bir eğitim anlayışı giderek beğeni kazanmakta ve bir dersin sınırları dışında okul kültürü içerisinde değerlerin nasıl kazandırılacağı tartışılmaktadır. Bu çerçevede yeni programda değerler öğretimine yer verilmesi anlamlıdır. Üstelik DKAB dersi değerler öğretimine katkı potansiyeli yüksek olan derslerdendir. Programda içselleştirilmesi istenen bağımsızlık, bilimsellik gibi modern değerlerle misafirperverlik, alçak gönüllülük gibi geleneksel değerlere birlikte yer verilmiştir. Değerlerin öğretimine öğretim programında yer verilmesi bir gelişme olmakla birlikte, bu değerlerin nasıl öğretileceği üzerinde çalışılması gereken bir konudur.

Eski DKAB ortaöğretim programında "amaç" ve "hedef" kavramları kullanılmış ve programın öğrenciye görecelik durumu göz önünde bulundurulmayarak programın geleneksel bir öğretim programı olduğu bu bağlamda da ortaya çıkmıştır. Eski ortaöğretim DKAB öğretiminin amacı ise 11 maddede toplanmıştır. Genel amaçlar şöyle sıralanmıştır:

1. Kişinin ve toplumun dine olan ihtiyacını, insan -Allah ilişkisini kavramak.
2. Genel anlamda “din” ve dinler hakkında bilgi edinmek.
3. İslam dininin iman, ibadet ve özellikle ahlak esaslarını fikir düzeyinde öğrenmek ve bunların diğer derslerde öğrenilenlerle ilişkisini kurabilmek.
4. Millî birlik ve beraberliği sağlayıcı vatan, millet, şehit, gazi, bayrak, sancak ve dostluk bağlarını güçlendirici sevgi, saygı, kardeşlik ve arkadaşlık gibi yüce kavramları anlamak ve benimsemek.
5. Kendi iç dünyasını düzenlemek; çevreyle, toplumla, aynı dinden olanlarla, ilim, sanat ve uygarlık dünyası ile sağlıklı ilişkiler kurmak; okul dışındaki çeşitli kaynaklardan alınması muhtemel batıl inanç ve fikirlerden uzak, uygun, saygılı bir görüş ve tutum kazanmak.
6. Başkasının inancına, düşüncesine, camına, malına, diğer haklarına saygı gösteren bir hoşgörü kazanmak; dinî inanç ve duygularını şahsî çıkarlarına alet etmemek.
7. İnsanın yaratılmışların en üstünü olduğunu ve bütün varlıklara karşı yüklendiği sorumluluğunu bilmek.
8. İslam dininin ilme ve akla önem verdiğini, ilme teşvik ettiğini, bunu ibadet saydığını, en son ve en gelişmiş din olduğunu bilmek.
9. Tarih boyunca Türklerin İslama hizmetlerini bilmek, vatan savunmasında ve millî konularda Türklerin tarih boyunca geliştirip olgunlaştırdığı hamaset duygusunu benimsemek.
10. Örnek bir insan olarak Hz. Muhammed’in güzel ahlakını, yaşayışını, çeşitli alanlardaki öğüt, görüş ve düşüncelerini bilmek.
11. Millî benliğimize ve dinimizin ana kaynaklarına dayalı din ve millet şuurunu kavramak, bunu Atatürkçülükle bütünleştirmek, vatandaşlarına, din kardeşlerine, insanlığa ve bütün varlıklara karşı saygı, sevgi ve şefkat duymak.

Önceki programda genel amaçların tespitinden başka, konuların özel amaçlarına hiç yer verilmemiştir. Yeni programda ise öğrenme çıktılan olarak her konu için kazanımlar belirlenmiştir. Böylelikle her bir öğrenme alanının altında yer alan üniteler ve konular için kazanımlar belirlenmiştir. Kazanımlar, programda öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrenme alanının özelliğine göre 9. sınıftan 12. sınıfa kadar verilmiş olup, kazanımların yazılımlarında bir mantık bütünlüğü de gözetilmiştir. Program, öğrenciye görelikten hareket edilerek hazırlandığı için öğrenme çıktılan için de amaç kavramı yerine, öğrenciyi merkeze alan kazanım kavramının kullanılması, benimsenen felsefi yaklaşımı yansıtması açısından önem taşımaktadır.

Yeni DKAB ortaöğretim programında genel amaçlar, temel beceriler ve değerler olarak çok fazla madde yer almaktadır. Haftalık bir kredilik bir ders süresi ve bir dersten beklentiler dikkate alındığında bu kadar fazla amaç, beceri ve değerlerin gerçekleştirilebilmesi oldukça zor gözükmektedir.

3.4. ÖĞRENME VE ÖĞRETME SÜREÇLERİ

Yeni DKAB ortaöğretim programında öğrenme-öğretme süreçleri ve öğretmenin rolü önceki programa göre daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bilgi ve becerilerin kazanımı ile ilgili

uygulama sürecine yönelik öneriler yapılmış ve “Etkinlik Örnekleri” verilmiştir. Etkinliklerin örnek niteliğinde olduğu ve uygulamada bireysel farklılıklar ve çevresel şartlar dikkate alınarak esnek olma gereği üzerinde durulmuştur. Önceki programda, öğrenme-öğretme durumuyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmamışken, yeni programda öğretmenin önünü açan, neyi nasıl yapacağına yönelik ayrıntılı açıklama ve bilgileri içeren “Öğretmen Bilgi Notları”na yer verilmiştir.

Programda verilen etkinliklerin birer öneri ve örnek niteliğinde olduğu; öğretmenin, bu etkinlikleri aynen kullanabileceği gibi, ekleme ve çıkarmalar da yapabileceği; başka etkinlikler de ekleyebileceği belirtilmiştir. Etkinlik hazırlanırken hangi kazanımlara yönelik olduğuna ve içeriğine dikkat edilmesi gerektiği, ayrıca çevresel özelliklerle, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir. Etkinliklerin, öğrenci merkezli olduğu ve öğrenme sürecinde öğrencinin etkin bir rol üstlenmesini sağlayacak şekilde düzenlendiği belirtilmektedir.

Yeni programda, eskisine oranla öğrenme-öğretme sürecinde araç-gereç kullanımının daha fazla özendirildiği ve bununla ilgili daha somut örneklerin verildiği görülmektedir. Öğrencilerin araştırma, sorgulama, problem çözme ve karar verme süreçlerine katılmasını sağlayacak etkinliklerin kullanılması önerilmiştir. Ayrıca “yaparak-düşünerek” öğrenme etkinliklerinin önemli olduğu vurgulanmış ve işbirlikli öğrenme stratejilerinin gerektiği ölçüde kullanılması öngörülmüştür. Etkinliklerin geliştirilmesinde zaman zaman “Çoklu Zeka” kuramından yararlanıldığı gözlemlenmiştir. Öğretim sürecinde öğretmenin rolü ise, öğrencilere rehberlik yaparak öğrenmeyi kolaylaştırmak olarak belirlenmiştir.

Programda aktif öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme, bağımsız öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, sınıf dışında eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim gibi çeşitli uygulama ve yaklaşımlara ağırlık verildiği görülmektedir.

Yeni programda öğrenciye, dinleyen, alıştırmaya yapan ve sorulara cevap veren bir rol yerine; sorular soran, problem kuran, problem çözen, tıpkı bir bilim insanı gibi ihtiyaç duyulan bilgiyi ortaya çıkarmaya ve değerlendirmeye yönelik faaliyetlere girişen, etkinlikler yoluyla kendi bilişsel yapısını oluşturan aktif bir rol öngörülmektedir. Programda, öğrencinin aktif ve bilgiyi yapılandırmacı rolü üzerinde altı çizilerek durulmaktadır. Öğrenci, bilgiye ulaşması gerektiğini bilen, bilgiye ulaşarak bunu zihninde yeniden yapılandıran, sonunda da yeni bilgi üretebilen bireydir.

Yeni öğretim programında, öğretmene “öğretici” yerine “ortam düzenleyici”, “yönlendirici” ve “kolaylaştırıcı” roller yüklenmektedir. Öğretmenin temel rolü öğrenme-öğretme ortamını düzenlemek, etkinlikler konusunda öğrencilere rehberlik yapmaktır. Öğretmene rehberliğin yanı sıra işbirliği sağlayıcı, yardımcı, kolaylaştırıcı, kendini geliştirici, planlayıcı, yönlendirici, bireysel farklılıkları dikkate alıcı, sağlık ve güvenliği sağlayıcı roller verilmiştir.

DKAB programının uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramların kazanımında işe koşulabilecek ve etkinliklere temel oluşturabilecek bazı uygulamalardan olmak üzere Örnek Olay Analizi (Çözümlemesi), Sonuç Çıkarma, Geri Plandaki Düşünceleri Bulma, Slogan Bulma, Reklam Hazırlama / Poster Afiş Hazırlama, Şiir-Hikaye Yazma, Görsel İmge Oluşturma, Önem Sırasına Koyma, Başlık Bulma, Sınıflama, Örnek Verme, Kendini Değerlendirme, Yordama Yapma, Bulmaca, Dramatizasyon, Tavsiyede Bulunma, Karşılaştırma, Problem Çözme, Görüşme Yapma, Alan Gezileri, Kavram Haritası Oluşturma, Kanıtlama, Beyin Fırtınası, Akrostiş Tekniği gibi uygulamalara yer verilmiştir. Ayrıca bu

uygulamaların nasıl yapılacağına yönelik ayrıntılı açıklamalar Öğretmen Bilgi Notlarında verilmiştir.

Tüm bu uygulamalarla birlikte, empati kurma, değerlendirme, benzetim, günlük yaşamla ilişkilendirme, not alma, görüş tarama, gözlem, formüleleştirme, haber toplama, önceki düşünceleriyle karşılaştırma, bildikleriyle bağ kurma, dosya oluşturma, öykü tamamlama, öğretim malzemesi hazırlama, çalışma yaprağı, koleksiyon yapma, hipotez oluşturma ve sınav, yıllık hazırlama, tersinden düşünme, anlaşma imzalaması, pandomim, öğrendiklerini listeleme, proje, gazete çıkarma, yeniden yazma gibi uygulamalar etrafında öğretim etkinlikleri hazırlanabileceği de belirtilmektedir.

Eski DKAB öğretim programında öğrenme-öğretme sürecine dair şunları söyleyebiliriz. Önceki programda dersin "özel öğretim ilkeleri"ne göre işleneceği, konular işlenirken yeri geldikçe işlenen konular ile öğrencilerin diğer derslerde kazandıkları bilgiler arasında bağlantı kurulacağı ve konuların sınıf seviyelerine göre, öğrencilerin genel kültür ve pedagojik gelişmeleri göz önünde bulundurulmak suretiyle, onların kültür düzeylerini aşmadan sevdirenle, düşündürücü ve ikna edici bir şekilde işleneceği ifade edilmiştir. Ancak bu ifadelerin nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili somut örnekler ve açıklamalara rastlanılmamaktadır. Yani önceki öğretim programı geleneksel öğrenme ilkelerine göre uygulanmış ve öğretmen uygulamalarda yalnız ve desteksiz bırakılmıştır.

4. YENİ ORTAÖĞRETİM DKAB ÖĞRETİM PROGRAMININ İÇ ÖLÇÜTLER BOYUTUNDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, programın öğeleri olan kazanımların, etkinlik örneklerinin, açıklamaların ve ölçme değerlendirme yaklaşım, değerler/beceriler, açıklık, esneklik, öğrenciye görelilik, süreklilik ve tutarlılık ölçütleri açısından yapılan incelemelerinin sonuçları, program bazında ele alınarak sunulmuştur. Her sınıf düzeyindeki kazanımların % 10'u rastgele seçilerek incelenmiştir. Aşağıda bu incelemelerin genel sonuçlarına yer verilmiştir.

Yeni programdaki kazanımların, her sınıf düzeyi için öğrenme alanlarına göre dağılımı ve her sınıf düzeyinde incelenen kazanım sayısı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

ÖĞRENME ALANLARI	İNANÇ	İBADET	HZ. MUHAMMED	VAHİY VE AKIL	AHLAK VE DEĞERLER	DİN VE LAİKLİK	DİN, KÜLTÜR VE MEDENİYET	TOPLAM	İNCELENEN KAZANIM
9. SINIF	9	8	8	7	13	6	4	55	5
10. SINIF	10	7	5	6	16	4	8	56	6
11. SINIF	7	6	6	8	9	4	10	50	5
12. SINIF	12	7	7	6	11	3	13	59	6
TOPLAM	38	28	26	27	49	17	35	220	23

Tabloya göre ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programı için öğrenci kazanımı olarak toplam 220 kazanım belirlenmiştir. Öğrenme alanlarındaki kazanım sayısının toplam kazanımlar içindeki dağılımı ise yaklaşık olarak şöyledir:

İnanç Öğrenme Alanı : %17

İbadet Öğrenme Alanı : % 13

Hız. Muhammed Öğrenme Alanı	: % 12
Vahiy ve Akıl Öğrenme Alanı	: % 12
Ahlak ve Değerler Öğrenme Alanı	: % 22
Din ve Laiklik Öğrenme Alanı	: % 8
Din, Kültür ve Medeniyet Öğrenme Alanı	: % 16

DOKUZUNCU SINIF

Programda 9. sınıf için belirlenen kazanım sayısı 55, incelenen kazanım sayısı 5'tir.

1) 9. sınıf inanç öğrenme alanı 2. kazanım: İnsanın akıl sahibi ve inanan bir varlık olma özelliğiyle diğer varlıklardan ayrıldığı kavrar.

Öğrencilerin insanın evrendeki konumunu kavramaları açısından, kazanımın önemli olduğu söylenebilir. Kavram ifadesinde temele alınan hem eğitimsel hem de dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Araştırma, değişkenlik, benzerlik becerilerini geliştirebilir. İfade yeterince açıktır. 9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerindeki diğer kazanımlarla ilişkilendirilmediği için sürekliliğinin olduğu söylenemez. 9. sınıf düzeyine uygundur. Örnek olarak "evren ve ben" etkinliği verilmiştir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliklerin başlangıç için uygun olduğu düşünülebilir. Verilecek değer olarak, bilimsellik ve sorumluluk belirtilmiştir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak ünite de kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testler, proje değerlendirme formu, öz değerlendirme formu ve gözlem formu gibi ölçütler önerilmiştir.

2) 9. sınıf ibadet öğrenme alanı 6. kazanım: Beden, mekân ve çevre temizliğine bir bütün olarak özen gösterir.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Çevre bilinci, sağlığını koruma, katılım, iş birliği ve takım çalışması becerilerini geliştirebilir. İfade yeterince açıktır. Temizlik için beden, mekân ve çevre temizliği sıralanmış olup, manevi temizliğe değinilmemiştir. Kazanımın esnek uygulamalar yapmaya elverişli olduğu söylenebilir. 9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerindeki diğer kazanımlarla ilişkilendirilmediği için program açısından sürekliliğinin olduğu söylenemez. 9. sınıf düzeyine uygundur. Örnek olarak, "sınıfımızın temizliğine önem veriyoruz" ve "her yerde temizlik" etkinliklerine yer verilmiştir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliklerin uygulanabilir uygun etkinlikler olduğu söylenebilir. Öncelikle verilecek değer olarak temizlik belirtilmiştir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak ünite de kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testler, proje değerlendirme formu, öz değerlendirme formu ve gözlem formu gibi araçlar önerilmiştir.

3) 9. sınıf Hz. Muhammed öğrenme alanı 2. kazanım: Hz. Muhammed'in çocukluğu, gençliği, peygamberlik öncesi hayatı ve ailesini ana hatları ile tanıtır.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Araştırma, zaman ve mekân doğru algılama, değişim becerilerini geliştirebilir. İfade yeterince açıktır. 9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerindeki diğer ilgili ünitelerin kazanımları için temel bilgileri içerdiğinden, program açısından sürekliliğinin olduğu söylenebilir. 9. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak, öğrencilerden Hz. Muhammed'in kimlik kartını çıkarmalarının istenmesi önerilmektedir.

Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliğin uygulanabilir uygun etkinlik olduğu söylenebilir. Öncelikle verilecek değer olarak; gerçek sevgisi ve sorumluluk belirtilmiştir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak üniteye kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği gibi araçlar önerilmiştir. Ölçme ve değerlendirmede geleneksel ve alternatif araçların birlikte verildiği görülmektedir.

4) 9. sınıf vahiy ve akıl öğrenme alanı 5. kazanımı: Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması ile ilgili meal tercüme ve tefsir kavramlarının anlamlarını ayırt eder.

Kur'an'ın mushaflarındaki farklılıkların anlaşılması için meal, tefsir ve tercüme kavramlarının öğrenilmesi ve aralarındaki farkların bilinmesinin önem taşıdığı söylenebilir. Bu bağlamda bu kavramların öğretime konu edilmesi ve kazanım olarak belirlenmesi anlamlıdır. Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Sebep sonuç ilişkisi ve iletişim becerileri ile örtüştüğü söylenebilir. İfade yeterince açıktır. 11. sınıf "Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri" ünitesinin 3. kazanımı ile ilişkilendirilebilir ve bu anlamda sürekliliği olduğu söylenebilir. 9. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerden sınıfa getirilen meal ve tefsirin farklılıklarının istenmesi ve Kur'an-ı Kerim ile ilgili bulmaca çalışması yaptırılması önerilmektedir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliğin uygulanabilir uygun etkinlik olduğu söylenebilir. Öncelikle verilecek değer olarak, duyarlılık ve saygı belirtilmiştir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak üniteye kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, grup değerlendirme formu gibi değerlendirme araçları sıralanmıştır. Ölçme ve değerlendirmede geleneksel ve alternatif ölçütlerin birlikte verildiği görülmektedir.

5) 9. sınıf din kültür ve medeniyet öğrenme alanı 3. kazanımı: Türk bilginlerinin İslam medeniyetine katkılarını örneklerle açıklar.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Araştırma, zaman ve kronolojiyi algılama becerileri ile örtüştüğü söylenebilir. İfade yeterince açıktır. "Kur'an'ın Ana Konuları" ünitesinin 7. kazanımı ile ilişkilendirilebilir ve bu anlamda sürekliliği olduğu söylenebilir. 9. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerden Türklerin İslam uygarlığı içerisindeki yerini ve katkısını içeren powerpoint sunumu hazırlamalarının ve Türklerde İslam anlayışının oluşmasında etkili olan tarihî şahsiyetlerin fikirlerini araştırmalarının istenmesi önerilmektedir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliğin uygulanabilir uygun etkinlik olduğu söylenebilir. Öğrencilerin farklı örnekler vermesine fırsat tanıdığı için esnek olduğu söylenebilir. Öncelikle verilecek değer olarak duyarlılık, kültürel miras, saygı ve hoşgörü sayılabilir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak üniteye kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, grup değerlendirme formu gibi değerlendirme araçları sıralanmıştır. Ölçme ve değerlendirmede geleneksel ve alternatif ölçütlerin birlikte verildiği görülmektedir.

ONUNCU SINIF

Onuncu sınıf için toplam 56 kazanım belirlenmiştir. Bunlardan 6 tanesi incelenmiştir.

1) 10. sınıf inanç öğrenme alanı 7. kazanım: Kendisinin Allah'la iletişimde hangi yollara başvurduğunu nedenleriyle açıklar.

Sağlıklı bir insan Allah ilişkisinin oluşması ve yine aracısız bir biçimde insan Allah iletişiminin kurulma yollarının kavratılması açısından önemli bir kazanım olduğu söylenebilir.

9. sınıfın ilk ünitesiyle ilişkilendirildiği için sürekliliği sağladığı düşünülebilir. 10. sınıf düzeyine uygundur. Etkinlik örneği olarak öğrencilerden iletişim kurma biçimlerini gösteren görsel materyalleri araştırarak sınıfa getirmeleri ve bu gereçler üzerinde konuşmaları istenmektedir. Öğrencilerden ne beklendiği açıkça ifade edilmiştir. Araştırma, karar verme, duygu yönelimi, iletişim becerilerine dönük olduğu düşünülebilir. Güven, saygı ve sevgi verilebilecek değerler olarak sıralanabilir. Temele alınan dinbilimsel ve eğitimsel yaklaşımlarla örtüşmeyecek herhangi bir özellik sezilmemektedir. Öğrenciler kendi düşünceleri doğrultusunda çeşitli iletişim biçimlerini söz konusu edebilir. Bu anlamda esneklik olduğu söylenebilir. Bu kazanım için tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testler, proje değerlendirme ölçeği, öz değerlendirme formu, gözlem formu ve yazılı raporlar gibi araçlar ölçme ve değerlendirme amacıyla seçilebilir.

2) 10. sınıf ibadet öğrenme alanı 3. kazanımı: Namazın önemini fark eder.

Namazın dinin önemli bir ibadeti olduğu tartışmasız bir şekilde açıktır. Bu anlamda dinbilimsel yaklaşım açısından örtüşmeyecek herhangi bir özellik sezilmemektedir. 9. sınıfın ilk ünitesiyle ilişkilendirildiği için sürekliliği sağladığı düşünülebilir. Herhangi bir etkinlik örneği verilmemiştir. Açıklamalar kısmında inanç-ibadet ilişkisi ve ibadetlerdeki temel ilkelerin vurgulanması istenmiştir. Öğrencilerden ne beklendiği açıkça ifade edilmiştir. Araştırma, karar verme, iletişim, ahlaki ve hoşgörülü olma, duygu yönetimi becerilerine dönük olduğu düşünülebilir. Duyarlılık, sorumluluk, temizlik, samimiyet verilebilecek değerler olarak sıralanabilir. Bu kazanım için tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testler, öz değerlendirme formu, çalışma yaprakları ve çalışma dosyası ölçme ve değerlendirme amacıyla seçilebilir.

3) 10. sınıf Hz. Muhammed öğrenme alanı 3. kazanımı: Hz. Muhammed'in görevlerinden birisinin Kur'an'ı açıklamak olduğunu vurgular.

Doğru bir sünnet anlayışının, dolayısıyla din anlayışının kazanılmasında Hz Muhammed'in doğru anlaşılmasının önemi düşünülecek olursa, kazanımın anlamlı olduğu söylenebilir. Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Eleştirel düşünme, iletişim, sebep-sonuç ilişkisi becerilerini geliştirebilir. İfade yeterince açıktır. Hz Muhammed'in görevlerinden birisinin sayılması diğer görevleri hakkında da düşündürebileceğinden, esnek olduğu söylenebilir. Diğer ilgili ünitelerin kazanımları ile ilişkilendirilmediği için program açısından sürekliliğin olduğu söylenemez. 10. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerden Hz. Muhammed'i diğer insanlardan ayıran en önemli özelliğinin Allah'tan vahiy alması olduğunu belirten ayetleri Kuran'dan bulmaları istenmektedir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliğin uygulanabilir uygun etkinlik olduğu söylenebilir. Öncelikle verilecek değer olarak bilimsellik, güven, sevgi ve saygı belirtilmiştir. Açıklamalar kısmında Hz. Muhammed'in de bizim gibi bir insan olduğu; ancak Allah tarafından kendisinin Kur'an'ı açıklamak ve insanî değerleri yerleştirmek için gönderilmiş bir peygamber olduğunun vurgulanması istenmiştir. Ölçme ve değerlendirme araçları olarak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testler, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, drama önerilmiştir. Ölçme ve değerlendirmede geleneksel ve alternatif araçların birlikte verildiği görülmektedir.

4) 10. sınıf haklar, özgürlükler ve din öğrenme alanı 10. kazanımı: Alkol, uyuşturucu, kumar, sigara vb. zararlı alışkanlıkların, hak ve özgürlüklerin kullanımını engellediğini fark eder.

Birçok kötülüğün kaynağı olarak gösterilen bu zararlı alışkanlıkların, öğretimin her kademesinde konu edilmesinin anlamlı olduğu söylenebilir. Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Karar verme, araştırma, ahlaklı olma ve hoşgörülü davranma, sorumlu bir şekilde davranma, farklılıklara saygı, sebep-sonuç ilişkisi becerilerini geliştirebilir. İfade son derece açıktır. Alkol, uyuşturucu, kumar ve sigara örnekleri verilerek diğer kötü alışkanlıklar öğretmene ya da öğrencilere bırakılmıştır. Bu açıdan esnek olduğu söylenebilir. Diğer ilgili ünitelerin kazanımları ile ilişkilendirilmediği için program açısından sürekliliğinin olduğu söylenemez. 10. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerden zararlı alışkanlıkların sonuçları ile ilgili senaryolar oluşturmaları ve sınıfta canlandırmaları şeklinde drama önerilmiştir. Öncelikle verilecek değer olarak adil olma, bağımsızlık, dayanışma ve hoşgörü, saygı, sorumluluk, vatanseverlik sıralanmıştır. Ölçme ve değerlendirme araçları olarak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, grup değerlendirme formu, öğrenci ürün dosyası önerilmiştir.

5) 10. sınıf din ve laiklik öğrenme alanı 4. kazanımı: Atatürk'ün, İslam dini ve Hz. Muhammed ile ilgili sözlerinden örnekler verir.

Cumhuriyetimizin kurucusu olan Atatürk'ün din hakkındaki görüşlerinin doğru bir şekilde bilinmesi, bu konudaki yanlış istismları önleyeceği için anlamlı olduğunu söylemek mümkündür. Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Araştırma ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilir. İfade son derece açıktır. Atatürk'ün din konusundaki yanlış görüşlerinin istenmesi açısından esnek olduğu söylenebilir. Diğer ilgili ünitelerin kazanımları ile ilişkilendirilmediği için program açısından sürekliliğinin olduğu söylenemez. 10. sınıf düzeyine uygundur. Açıklamalarda Atatürk'ün dinin vazgeçilmez ve yozlaştırılmaması gereken bir kurum olduğu inancının vurgulanması istenmiştir. Örnek etkinlik olarak öğrencilerden Atatürk'ün, İslam dini ve Hz. Muhammed ile ilgili sözlerinden oluşan bir Atatürk köşesi hazırlamaları önerilmiştir. Öncelikle verilecek değer olarak bilimsellik sayılabilir. Ölçme ve değerlendirme araçları olarak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, görüşme, yazılı raporlar önerilmiştir.

6) 10. sınıf din kültür ve medeniyet öğrenme alanı 7. kazanımı: İslam medeniyetinde eğitim kurumlarının tarihî süreç içerisindeki yerini ve önemini fark eder ve örneklandırır.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Eleştirel düşünme, araştırma, karar verme, zaman ve mekân doğru algılama, değişim becerileri ile örtüştüğü söylenebilir. İfade yeterince açıktır. 9. sınıf "Türkler ve Müslümanlık" ünitesinin 3. kazanımı ile ilişkilendirilir ve bu anlamda sürekliliği olduğu söylenebilir. 10. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerden İslam bilginlerinin katkı sağladığı bilim dalları ve yaptıkları çalışmalarını gösteren bir şema oluşturmalarının istenmesi önerilmektedir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliğin uygulanabilir uygun etkinlik olduğu söylenebilir. Öncelikle verilecek değer olarak gerçek sevgisi, kültürel mirasa saygı ve bilimsellik sayılabilir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak üniteye kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, eşleştirmeli sorular sıralanmıştır.

ON BİRİNCİ SINIF

On birinci sınıf düzeyi için toplam 50 kazanım belirlenmiştir. Bunlardan rastgele seçilerek incelenen kazanım sayısı 5'tir.

1) 11. sınıf inanç öğrenme alanı 2. kazanımı: İnsanın kaderle ilgili olarak akıl sahibi, özgür ve sorumlu olmak gibi özelliklerini sorgular.

Doğru bir kaza ve kader anlayışı geliştirme açısından gerekli olduğu söylenebilecek bir kazanım olarak, eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşım açısından örtüşmeyecek herhangi bir özellik sezilmemektedir. Diğer herhangi bir kazanımla ilişkilendirilmediği için program dahilinde sürekliliği olduğu söylenemez. Etkinlik örneği olarak öğrencilere "İnsan akıl sahibi, özgür ve sorumlu bir varlık olmasaydı günlük hayatta ne gibi sorunlar ortaya çıkardı?" sorusunun yöneltilecek tartışma açılması, bir örnek olay verilerek akıl sahibi, özgür ve sorumlu insandan verilen olayla ilgili beklenen tutum ve davranışların neler olduğu konusunda öğrencilerin görüşlerinin alınması, bu tutum ve davranışların kişinin kendi iradesi dahilinde olup olmadığının tartışılması önerilmiştir. Açıklamalar kısmında öğrencilerin kültür ve geleneklerin etkisi ile körü körüne bir kaderci anlayışı benimsememelerine dikkat çekilmesi ve insanın sorumluluğuna vurgu yapılması istenmiştir. Öğrencilerden ne beklendiği açıkça ifade edilmiştir. Kazanımın sorumlu bir şekilde davranma, eleştirel düşünme, problem çözme, sebep-sonuç ilişkisi, karar verme, kendini tanıma becerilerine dönük olduğunu söylemek mümkündür. Bilimsellik, sorumluluk, güven, tevekkül verilebilecek değerler olarak sıralanabilir. Bu kazanım için tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, drama, gözlem formu, öz değerlendirme formu gibi araçlardan uygun olanları ölçme ve değerlendirme amacıyla seçilebilir.

2) 11. sınıf ibadet öğrenme alanı 3. kazanımı: İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalanna örnekler verir.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Eleştirel düşünme, ahlaklı ve hoşgörülü olma becerileri ile örtüştüğü söylenebilir. İfade yeterince açıktır. 9. sınıf "Temizlik ve İbadet" ünitesinin 1. kazanımı ile ilişkilendirildiği için sürekliliği olduğu söylenebilir. 11. sınıf düzeyine uygundur. Öğrencilerin değişik örnekler vermesine imkân sağlaması bakımından esnek bir kazanımdır. Örnek etkinlikler olarak öğrencilerden ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydaları ile ilgili bir araştırma yapmalarının, ibadetlerin faydaları ile ilgili ayet ve hadisleri araştırmalarının, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını kategorize eden çalışma kâğıdı oluşturmalarının ve powerpoint sunumu hazırlamalarının istenmesi önerilmektedir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinlik örneklerinin uygulanabilir uygun etkinlikler olduğu söylenebilir. Ayrıca birden fazla etkinlik örneğinin verilmesinin değişik şartlardaki öğrenci imkânları için kullanışlı olduğunu söylemek mümkündür. Öncelikle verilecek değerler olarak sorumluluk, doğruluk ve dürüstlük, sabır, diğerkâmlık, yardımlaşma, ve dayanışma, temizlik, samimiyet sayılabilir. Bu kazanım için tartışma, açık uçlu ve eşleştirmeli sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, görüşme, yazılı raporlar, öz değerlendirme formu gibi araçlardan uygun olanları ölçme ve değerlendirme amacıyla seçilebilir.

3) 11. sınıf Hz. Muhammed öğrenme alanı 4. kazanımı: Kültürümüzde Hz. Muhammed sevgisini Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlânâ, Hacı Bektâş Veli, Nesimî, Hatayî vb. örneklerle açıklar.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Eleştirel düşünme, iletişim, ahlaklı ve hoşgörülü olma, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerilerini geliştirebilir. İfade yeterince açıktır. Kültürümüzdeki diğer şahsiyetlerin Hz. Muhammed sevgilerini bulmayı öğrencilere bıraktığı için esnek olduğu söylenebilir. 11. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlânâ, Hacı Bektaş Veli'nin, Hatay'ın rollerinin öğrencilere verilmesinin, diğer öğrencilerden de bu roller içerisinde Hz. Muhammed'in hangi özelliklerine yer verildiğini bulmalarının istenmesi önerilmektedir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliğin uygulanabilir uygun etkinlik olduğu söylenebilir. Öncelikle verilecek değer olarak güven, merhamet, adil olma, hoşgörü, sabır, sevgi, dürüstlük, samimiyet belirtilmiştir. Açıklamalar kısmında, özellikle Hz. Muhammed'in bizim ahlakî yönden gelişmemizde örnek olduğunun vurgulanması ve onun güvenilirliği, merhameti, adaleti, kolaylaştırıcılığı, hoşgörüsü, sabrı ve kararlılığı üzerinde durulması istenmektedir. Ölçme ve değerlendirme araçları olarak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, drama, yazılı raporlar, grup değerlendirme formu, öz değerlendirme formu önerilmiştir.

4) 11. sınıf ahlak ve değerler öğrenme alanı 3. kazanımı: İslamın barışsever bir kişilik öngördüğünü fark eder ve buna uygun davranışlar sergiler.

Özellikle son yıllarda dünyada, İslam ve terör kavramlarının yan yana getirilmesi yeni programda İslamın bir barış dini olduğunun vurgulanmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda "İslam ve Barış" ünitesi programdaki yerini almıştır. Ünitenin kazanımlarından biri olarak belirlenen barışsever bir kişiliğin geliştirilmesi, bugün ve her zaman tüm dünya insanları için geçerli olacak bir kazanım olarak görülmektedir. Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Öncelikle verilecek değerler hoşgörü, saygı ve kardeşlik olarak belirlenmiştir. Yine öncelikle verilecek beceriler olarak ise eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, sorumlu bir şekilde davranma, sebep-sonuç ilişkisi sıralanmıştır. İfade yeterince açıktır. Barışsever davranışlara farklı örnekler verilebileceği için esnektir. Kazanım diğer kazanımlarla ilişkilendirilmediği için program içerisinde sürekliliğin olduğu söylenemez. 11. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerin İslam diniyle ilgili barış mesajı içeren görsel materyaller derleyerek bir pano hazırlamaları, toplumdaki bireylerin (anne, muhtar, esnaf, başkan vb.) rolleri ile ilgili barışçı davranışlar sergilemeleri ve yine barışla ilgili şiir ve kompozisyon yazma çalışması yapmaları önerilmektedir. Etkinliklerin sınıf düzeyine uygun seçeneklerle, uygulanabilir bir şekilde örneklendirilmiş olduğu söylenebilir. Kazanımın, öğrencilerin farklı barışsever davranışlara örnekler vermesine fırsat tanıdığı için esnek olduğu söylenebilir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak üniteye kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, grup değerlendirme formu, yazılı raporlar, drama, poster gibi değerlendirme araçları sıralanmıştır. Ölçme ve değerlendirmede geleneksel ve alternatif ölçütlerin birlikte verildiği görülmektedir.

5) 11. sınıf din kültür ve medeniyet öğrenme alanı 10. kazanımı: İslam medeniyetinde, mimarî, edebiyat, musikî, hat, tezhip ve minyatür sanatından, hayatın çeşitli alanlarına yansıyan güzelliklere örnekler verir.

İslam medeniyetinde gelişen sanat alanlarını tanıtmaları bakımından anlamlı bir kazanımdır. İslam medeniyetinin kültürümüzü doğrudan etkilediği düşünülecek olursa, aynı zamanda kendi kültürümüzün de anlaşılmasına hizmet ettiği söylenebilir. Kazanım ifadesinde temele

alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Öncelikle verilecek beceriler olarak ahlaki ve hoşgörülü olma, duygu yönelimi, sorumlu bir şekilde davranma, karşılıklı bağımlılık sıralanmıştır. Doğruluk, dürüstlük, estetik, sorumluluk ve samimiyet verilmesi gereken değerler olarak belirlenmiştir. İfade yeterince açıktır. Başka herhangi bir kazanımla ilişkilendirilmediği için sürekliliğin olduğu söylenemez. 11. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerden Türklerin İslam uygarlığı içerisindeki yerini ve katkısını içeren powerpoint sunumu hazırlamalarının ve Türklerde İslam anlayışının oluşmasında etkili olan tarihî şahsiyetlerin fikirlerini araştırmalarının istenmesi önerilmektedir. Sınıf düzeyi dikkate alınacak olursa, verilen etkinliğin uygulanabilir uygun etkinlik olduğu söylenebilir. Öğrencilerin farklı örnekler vermesine fırsat tanıdığı için esnek olduğu söylenebilir. Öncelikle verilecek değer olarak duyarlılık, kültürel miras, saygı ve hoşgörü sayılabilir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak ünite de kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testler, proje değerlendirme ölçeği, gözlem formu, öz değerlendirme formu gibi araçlar sıralanmaktadır.

ON İKİNCİ SINIF

Programda 12. sınıf için belirlenen kazanım sayısı 59, incelenen kazanım sayısı ise 6'dır.

1) 12. sınıf İnanç öğrenme alanı 4. kazanımı: Yapılan iyilik ve kötülüklerin karşılığı olduğu bilincine varır.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Açıklamalar kısmında hayatın amaçsız olmadığı, yaptıklarımızın bir karşılığının olduğu ve ölümün bir hayat gerçeği olduğunun vurgulanması istenmektedir. Böylelikle öğrencilerin hayatı anlamlandırmalarında ahiret inancından faydalanılmış olunmaktadır. Kazanım diğer herhangi bir kazanımla ilişkilendirilmediği için program dahilinde sürekliliği olduğu söylenemez. 12. sınıf düzeyine uygundur. Etkinlik örneği olarak öğrencilerin "Ahiret inancının hayatımızı nasıl etkileyebileceği" konusunda kompozisyon yazmaları, iyilik ve kötülüğe örnek olabilecek davranışlar listesi oluşturularak, bu listeden kendi yaptıkları davranışları seçmeleri, iyilik ve kötülük konusu ile ilgili atasözleri ve özlü sözler derlemeleri önerilmektedir. İfade yeterince açıktır. Kazanımın karar verme, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, ahlaki ve hoşgörülü olma, sorumlu bir şekilde davranma, değişim, süreklilik, amaç belirleme becerilerine dönük olduğunu söylemek mümkündür. Sorumluluk ise ilgili olan değerdir. Bu kazanım için tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testler, proje değerlendirme ölçeği, drama, grup değerlendirme formu, görüşme, yazılı raporlar, öz değerlendirme formu uygun ölçme ve değerlendirme araçları olarak sıralanmaktadır.

2) 12. sınıf din ve laiklik öğrenme alanı 2. kazanımı: Atatürk'ün din öğretiminin okulda verilmesini isteme nedenlerini kavrar.

Kazanım ifadesinde, temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Eleştirel düşünme, problem çözme, sebep-sonuç ilişkisi, öğrenmeyi öğrenme becerilerini geliştirebilir. İfade son derece açıktır. Atatürk'ün din öğretimini okullarda istemesine farklı nedenler sıralanabileceği için esnek olduğu söylenebilir. 10. sınıf "Atatürk ve Din" ünitesinin 2. kazanımı ile ilişkilendirildiği için sürekliliğinin olduğu söylenebilir. 12. sınıf düzeyine uygundur. Açıklamalarda Atatürk'ün din öğretiminin okulda ehil olan kimseler tarafından verilmesini istemesinin önemini

vurgulanması istenmiştir. Örnek etkinlik olarak öğrencilerin Atatürk'ün din öğretimi ile ilgili sözleri ve hatıralarını sınıfa getirerek değerlendirmeleri önerilmiştir. Öncelikle verilecek değerler olarak bilimsellik, çalışkanlık, sorumluluk, güven ve gerçek sevgisi, kültürel mirasa saygı sıralanmıştır. Ölçme ve değerlendirme araçları olarak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, yazılı raporlar, görüşme önerilmiştir.

3) 12. sınıf Hz. Muhammed öğrenme alanı 4. kazanımı: Hz. Muhammed'in sözlerinin ve davranışlarının inceliklerini anlayarak onu model alır.

Hz. Muhammed'in sözlerinin ve davranışlarının inceliklerini bilerek kuru kuruya taklit yerine model alınması gerektiğinin vurgulanması bakımından önemli bir kazanımdır. Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Öncelikle verilecek değerler bilimsellik, sorumluluk, kültürel mirasa saygı olarak belirlenmiştir. Yine öncelikle verilecek beceriler olarak ise eleştirel düşünme, değişim, sebep-sonuç ilişkisi sıralanmıştır. İfade yeterince açıktır. 12. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerin "Seçme Hadisler" ve "Kırk Hadis" gibi hadis kitaplarından örnekler getirerek incelemeleri ve ayet ile hadis arasındaki lâfız farklılıklarına dikkat etmeleri önerilmektedir. Ölçme ve değerlendirme için tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, poster gibi araçlar önerilmektedir.

4) 12. sınıf vahiy ve akıl öğrenme alanı 5. kazanımı: İslam düşüncesinde ortaya çıkan tasavvufi yorumların, İslamla özdeşleştirilemeyeceğini kavrar.

İslam ile İslam anlayışları arasındaki farklılıkları vurgulanması açısından kazanımın anlamlı olduğu söylenebilir. Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Eleştirel düşünme, farklılıklara saygı, değişim becerileri ile örtüştüğü söylenebilir. İfade yeterince açıktır. 11. sınıf "İslam ve Barış" ünitesinin 3. kazanımı ile ilişkilendirildiği için sürekliliği olduğu söylenebilir. 12. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerin birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü gösteren pano oluşturmaları önerilmektedir. Öncelikle verilecek değerler olarak hoşgörü, duyarlılık, saygı ve güven verilmiştir. Ölçme ve değerlendirme için genel olarak üniteye kullanılacak tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, grup değerlendirme formu ve görüşme teknikleri sıralanmıştır.

5) 12. sınıf ibadet öğrenme alanı 3. kazanımı: Dinlerde ortak olan ibadetleri fark ederek benzer ve farklı yönleri karşılaştırır.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Öncelikle verilecek beceriler ahlaklı ve hoşgörülü olma, araştırma, farklılıklara saygı, karşılıklı bağımlılık sıralanmaktadır. İfade yeterince açıktır. 10. sınıf "Allah İnancı" ünitesinin 4. kazanımı ile ilişkilendirildiği için sürekliliği olduğu söylenebilir. 12. sınıf düzeyine uygundur. Öğrencilere farklı yorum yapabilme imkânı sağlaması bakımından esnek bir kazanım olduğu söylenebilir. Örnek etkinlikler olarak öğrencilerin dinlerdeki ibadetlerin yapılış biçimlerini karşılaştırmaları istenmektedir. Öncelikle verilecek değerler olarak hoşgörü, saygı ve bilimsellik sayılabilir. Bu kazanım için tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, poster, eşleştirmeli ve doğru-yanlış sorular gibi araçlardan uygun olanları ölçme ve değerlendirme amacıyla önerilmektedir.

6) 12. sınıf din kültür ve medeniyet öğrenme alanı 10. kazanımı: Toplumsal barış ve huzurun sağlanmasında inanca saygının önemini kabul eder.

Kazanım ifadesinde temele alınan eğitimsel ve dinbilimsel yaklaşıma ters düşen herhangi bir özellik sezilmemektedir. Eleştirel düşünme, farklılıklara saygı, katılım, işbirliği ve takım çalışması, değişkenlik ve benzerlik becerileri ile örtüştüğü söylenebilir. İfade yeterince açıktır. 9. sınıf "Laiklik ve Din" ünitesinin 4. kazanımı ile ilişkilendirildiği için sürekliliği olduğu söylenebilir. 12. sınıf düzeyine uygundur. Örnek etkinlik olarak öğrencilerden İslam bilginlerinin katkı sağladığı bilim dallarını ve yaptığı çalışmalarını gösteren bir şema oluşturmalarının istenmesi önerilmektedir. Örnek etkinliğin kazanımla doğrudan nasıl bir ilişkisi olduğu açık değildir. Öncelikle verilecek değer olarak hoşgörü ve saygı sayılabilir. Ölçme ve değerlendirme için tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testleri, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, poster, öz değerlendirme formu gibi araçlar önerilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. 1982’de hazırlandığından bu yana, sınırlı bazı düzeltmelerin dışında ortaöğretim DKAB dersi öğretim programında bir değişiklik olmamıştır. Her şeyden önce 23 yıl sonra gelişen yeni pedagoji anlayışı ve değişen ihtiyaçlar çerçevesinde programın diğer derslerle aynı kriterlere göre yeniden hazırlanmasının önemli bir kazanım olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca programın açıklanması ve uygulamaya yönelik etkinlikler bakımından diğer derslerin öğretim programından daha detaylı olduğu görülmektedir.
2. Yeni programın pedagojik program hazırlama yöntemi, esneklik, öğrenen merkezlik, eğitim sürecine ilişkin detaylı açıklama gibi birçok açıdan eski programa göre ileri atılmış önemli bir adım olduğu görülmektedir. Ancak, yeni programın gerek kullandığı terminoloji ve gerekse önerdiği yöntemler itibarıyla davranışçılıktan epeyce uzaklaştığı fakat bu haliyle programın oluşturmaya ya da yapılandırmaya olamadığı söylenebilir. Öğrenci merkezli olma iddiasıyla hazırlanmasına rağmen yeni program, yine konu merkezli ve öğretmenin aşırı yönlendirmelerine açık bırakılmış izlenimi vermektedir. Ayrıca dinin yapılandırmacı yaklaşıma göre nasıl öğretim konusu yapılabileceği ve bunun olabirliği üzerinde durulmalıdır. Çünkü epistemolojik olarak dinî bilgi diğer bilgi türlerinden farklıdır. Yapılandırmacı yaklaşımın en iyi uygulanacağı alan, dinin doktrin vb. boyutundan daha çok dinin fert ve toplum hayatındaki tezahürleri boyutudur.
3. Eski ve büyük oranda yeni DKAB programında da İslamın bir dünya dini olarak ele alınmadığı gözlenmektedir. İslamiyetin ilk doğuş dönemi ve kaynaklarından bahsedilmekte, daha sonra ise Türkiye’de bizlerin anladığı İslam anlayışına geçilmektedir. Tarihte ve günümüzde farklı coğrafya ve topluluklar tarafından İslamiyetin algılanması ve yaşanması üzerinde durulmamaktadır. Diğer bir ifade ile milliyetçi düşünce ile barışık bir İslam anlayışı öne çıkarılmaktadır. Bu nedenle günümüzde İslamiyetin insanların hayat ve kültürleri üzerindeki etkinliğini ve dünyada bu dinin nasıl algılandığını öğrencilerin daha iyi anlamalarını sağlamak için yeni bir öğrenme alanı ilave edilebilir. Bu yeni öğrenme alanının başlığı: “Modern Dünyada İslam” olabilir. Bu öğrenme alanının açılımı şu şekilde yapılabilir: 1. Türkiye’de İslam (Türkiye’de dinî hayat, farklı din anlayışları vb.), 2. Müslüman dünyasında İslam (İslam coğrafyası, farklı Müslüman ülkelerin kültür ve sanat hayatından örnekler, İslam dünyasından farklı İslam yorumlarının yaşama yansımaları vb.), 3. Batıda İslam (Batıda Müslüman varlığı, Batının İslamı algılaması ve buna etki eden faktörler vb.).
4. Yeni programda okuma parçası ağırlıklı olsa da Aleviliğe yer verilmesinin görece olarak bir gelişme olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bunun yeterli olduğu söylenemez. Konuyla ilgili yeni adımların atılması gerekmektedir. Alevilik konusuna programda daha kapsamlı yer verilmesinin ilgili akademisyenler, sivil toplum örgütleri, Milli Eğitim Bakanlığı gibi olabildiğince paydaşların geniş katılımının sağlandığı ortamlarda, bilimin öncülük ettiği bir zeminde, farklı seçeneklerle tartışılması gerekmektedir.
5. Yeni DKAB öğretim programında, diğer dinlerin sunumunda çoğulculuk yönünde, bilimsel ve ötekini yargılamadan anlamaya çalışan bir değişimin olduğunu anlaşılmaktadır. Yeni

programların diğer dinleri objektif olarak öğretmeyi öngören “din hakkında” öğrenme modelini “dini öğrenme” modeline tercih ettiği görülmektedir. Din hakkında öğrenme tarzı eğitimsel değeri yönünden tartışılabilir. Onun yerine “dinden öğrenme” olarak ifadelendirilebilecek, din ile ilgili kutsal metinler ve onu günümüzde yaşayan inananların fert, aile ve sosyal hayatlarındaki yansıma ve yorumlarını da içeren bir yaklaşımın, pedagojik olarak öğrencilerin ilgisini daha çok çekeceği bir gerçektir. Ayrıca diğer dinlere ayrılan süre yeterli değildir. Özellikle Türkiye’nin AB perspektifi dikkate alınarak Hristiyanlığa daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

6. Yeni ortaöğretim DKAB programında ibadetler ve Hz. Muhammed öğrenme alanları bulunmaktadır. Şu anda uygulanan ilköğretim DKAB programlarında da benzer şekilde aynı konulara yer verilmektedir. Eğer yakında değişeceği söylenen ilköğretim DKAB programında da aynı konular az farkla tekrar edildiği takdirde ders öğrenciler için pedagojik yönden sıkıcı hale gelebilir. Bu konulara ilköğretim programında yer verilerek, bu dönemdeki gençlerin gelişim özelliklerine ve ilgilerine uygun dinle ilgili tartışmalı ve felsefi konulara değinilebilir. Hayata anlam vermede dinin rolü tartışılabilir.

7. Yeni programda değer konusuna yer verilmesi ve kazandırılması istenen değerlerden doğrudan bahsedilmesi bir yeniliktir. Üstelik kazanılması istenen değer seçiminde bilimsellik, girişimcilik gibi modern değerlerle misafirperverlik, özgecilik gibi geleneksel değerlere birlikte yer verilmesi de değerler arasında bir denge kurulmaya çalışıldığının göstergesidir. Ancak mantıksal olarak birbirinden oldukça farklı olan bu değerlerin tutarlı olarak nasıl verileceği veya bunun mümkün olup olmadığı üzerinde düşünülmelidir. Ayrıca bu değerlerin ders yoluyla nasıl öğretim konusu yapılacağı konusunda desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü değerler eğitimi ülkemizde oldukça yenidir.

8. Eski programda sorumluluklar merkezli bir vatandaşlık bilinci ön planda iken, yeni programda hakları temele alan bir vatandaşlık ve onun dinle ilişkilendirilmiş şekline yer verildiği görülmektedir. Bir anlamda Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci ile daha çok gündeme gelen ve bireyin haklarını önceleyen İnsan Hakları anlayışının programa yansıdığı anlaşılmaktadır.

9. Okullarda DKAB derslerinde din kültürü değil de din eğitimi yapıldığına yönelik eleştirilerin başında, bu derste Kur’an’dan bazı sure ve kısa duaların öğretilmesi gelmektedir. Yeni ve eski ortaöğretim DKAB programlarında sure ve dua öğretim ve ezberletilmesine yer verilmemektedir.

10. Kapsamlı ve iyi organize edilmiş öğretmen eğitimine gereksinim vardır. Yeni bir öğretim yaklaşımına göre hazırlanan ve öğretmenlerden farklı roller beklenen DKAB programının başarılı olması için programın yapısı, felsefesi ve uygulamasına yönelik bilgilerin hızlı bir şekilde öğretmenlere verilmesi gerekmektedir. Başta branş öğretmenleri olmak üzere verilecek hizmet içi eğitim aktiviteleri için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından rehber program hazırlanması ve bu eğitimi verecek öğretmenlerin bilgilendirmesi faydalı olacaktır. **Öğretmenlerin formasyonu bu programın sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için kritik başarı faktörüdür.**

11. Uygulamada daha başarılı olabilmek için ortaöğretim DKAB ders kitaplarının ve öğretmen kılavuz kitaplarının, programın yapı ve felsefesine uygun olarak hazırlanması ve yeni öğretim yılına yetiştirilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Ayrıca yeni eğitim anlayışına göre yardımcı araç-gereçler ve materyaller hazırlanmalı ve okullarda kullanılabilir halde olmalıdır.

Yardımcı materyaller konusunda DKAB dersinin özel bir durumu bulunmaktadır. OKS veya ÖSS sınavlarında soru sorulan Matematik, Türkçe vb derslerle ilgili Bakanlığın yanı sıra özel sektörde yardımcı materyaller hazırlamaktadır. Özel sektör ekonomik yönden pazar imkân olmadığı için DKAB derslerine yönelik yardımcı materyal hazırlamada çekingen davranmaktadır. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili sivil toplum örgütlerinin yeni programın felsefesine uygun yardımcı ders materyalleri hazırlamaları önem arz etmektedir.

12. Yapılandırmacı yaklaşım, öğrenen merkezli bir eğitim anlayışını öngördüğü için önceki anlayışa göre konuların işlenmesinde daha fazla zaman gerekmektedir. Ayrıca yeni yaklaşım, değerlendirme sürecine de daha fazla zaman ayırmayı gerektirmektedir. Ortaöğretimde 1 saat olan ders kredisi ile bu amaçların gerçekleşmesi oldukça zordur. Bu nedenle ilköğretimde olduğu gibi haftalık DKAB ders kredisinin 2 saate çıkarılması düşünülebilir.

13. Bu programın uygulanması için sınıf mevcutlarının istenilen düzeye çekilmesi gerekmektedir. Kalabalık sınıflarda yeni programın uygulanması daha zordur. Sınıf mevcutlarına göre etkinliklerin nasıl yapılacağı ile ilgili çalışmalar yapılmalı ve öğretmenler bu konuda bilgilendirilmelidir. Sınıfların çok kalabalık olduğu okullarda bu programın nasıl uygulanacağı da yanıtlanması gereken bir sorudur.

14. Okulların fiziksel ve diğer açılardan bu programların gerektirdiği koşullara ne derece sahip olduğu, önemli bir sorudur. Bu açıdan okullar arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Yeni programların uygulanabilmesi için okulların fiziksel ve donanımsal (bilgisayar, kütüphane vb.) olarak incelenmesi ve eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

15. Programların başarısı, değerlendirme sürecinin ne kadar sürekli olduğu ve sürecin araştırmalarla desteklenerek programı geliştirmede nasıl katkıda bulunacağı ile ilgilidir. Yeni programların geliştirilmesi gereken en önemli yönü değerlendirme modelinin eksikliğidir. Yeni programın hazırlanması kadar, ne düzeyde uygulandığının bilimsel olarak tespit edilip öneriler geliştirilmesi de bir gereksinimdir. Bu çerçevede **yeni programın okullardaki uygulamasını öğrenmeye yönelik, kapsamlı bir ampirik araştırmanın yapılması anlamlı olacaktır.**

16. Son olarak, yeni DKAB öğretim programının, önceki programa göre İslam dışı dinlerin öğretimine objektif yaklaşımı, din içerisindeki çoğulculuğa göreceli olarak yer vermesi, İslam öğretiminde teolojik yaklaşım yerine dinbilimsel yaklaşımı ön plana çıkarması, konuların açıklamasında rasyonelliği ve eleştirel düşüncüyü önemsemesi gibi açılardan dersin adına uygun bir şekilde **din kültürü** olma yönünde önemli bir mesafe kaydettiği söyleyebiliriz.

YAYINA HAZIRLAYANLAR **BATUHAN AYDAGÜL, NEYYİR BERKTAY**

YAPIM MYRA

KOORDİNASYON **RAUF KÖSEMEN, PINAR KARAAĞAÇ**, YAYIN KİMLİĞİ TASARIMI VE TASARIM SÜPERVİZÖRÜ **RAUF KÖSEMEN**,
TASARIM **ŞERİF ALİ ÜNAL**, BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK **HARUN YILMAZ**, DÜZELTİ **NERMİN KETENCİ**, BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK
KOORDİNASYONU **GÜLDEREN R. ERBAŞ, NERGİS KORKMAZ**

İSTANBUL, MART 2007

ERG

**EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ**

ERG RAPORLARI

SABANCI ÜNİVERSİTESİ

Karaköy İletişim Merkezi
Bankalar Caddesi 2, Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul

T +90 (212) 292 50 44
F +90 (212) 292 02 95

www.erg.sabanciuniv.edu

ISBN 978-975-8362-71-4